

Kultur
STYRELSEN

FOLKEBIBLIOTEKER I TAL 2013

BASERET PÅ KULTURSTYRELSENS BIBLIOTEKSBAROMETER
OG UDTRÆK FRA DANMARKS STATISTIK

INDHOLD

	Forord	3
01	Indledning	4
02	Hvad fortæller tallene?	6
03	Besøg og brugere	8
04	Aktiviteter, profiler og partnerskaber	12
05	Bestand, udlån og fornyelser	20
06	De fysiske rammer	30
07	Ressourcer	34
	Noter	38

Kulturstyrelsen vil gerne takke de mange biblioteker, der har bidraget med fotos fra Ballerup, Billund, Brøndby, Brønderslev, Gentofte, Grindsted, Helsingør, Lyngby-Taarbæk, Odense, Syddjurs, Valby, Viborg, Vigerslev, Aalborg og Aarhus.

Forsidefoto: Line Barklund og Dorte Bay-Pedersen fra Lyngby-Taarbæk Bibliotekerne præsenterer bibliotekets årlige kagekonkurrence i forbindelse med Handelsforeningens Liv i Lyngby dage.

FORORD

Biblioteksstatistikken og Biblioteksbarometeret for 2013 tegner et billede af både kontinuitet og forandring i de danske folkebiblioteker.

Samtidig med, at antallet af biblioteker har været konstant i en årrække, har brugerne mange steder oplevet, at bibliotekerne er udvidet med selvbetjent åbningstid, at bygninger og indretning er under forandring, og at nye læringstilbud og servicefunktioner er kommet til. Det er derfor et væsentligt pejlemærke, at bibliotekerne ifølge tallene fortsat opleves som relevante af deres brugere og fortsat tjener deres formål: At være et demokratisk fundament for vores samfund.

Bibliotekerne er fortsat landets mest besøgte kulturinstitution. I 2013 kunne man tælle mere end 36 mio. besøg på de danske folkebiblioteker. Det svarer til, at hver dansker i gennemsnit besøgte biblioteket seks gange.

Bøger og læsning er kerneområdet for bibliotekerne som kulturinstitution. Tre ud af fire lånere gik i 2013 ud ad døren med en papirbog under armen. Samtidig steg udlånet af e-bøger i 2013 med 14 pct. i forhold til 2012. Men folkebibliotekerne er også meget mere end at låne bøger – eller andre materialer som musik, film mm. Biblioteket lægger i stigende grad vægt på at være et inspirerende frirum for borgerne – et sted, hvor der er mulighed for at mødes på mange forskellige måder. F.eks. var antallet af arrangementer og undervisningstilbud i 2013 højere end nogensinde.

Jeg er særligt glad for, at bibliotekernes lånere udviser en større og større interesse for at dele deres læseoplevelser med hinanden. Tendensen afspejler sig i den store stigning i antallet af læseklubber på bibliotekerne og i brugen af Litteratursiden.dk. Et af mine mål som kulturminister er netop at sætte fokus på litteraturens vigtige rolle som centrum for dannelse, samtale og fællesskab. Det er grunden til, at jeg har iværksat initiativet "Danmark Læser", som skal få endnu flere danskere til at få glæde af litteraturen.

De mange tilbud på bibliotekerne gennemføres i stigende grad med involvering af brugere og frivillige, og bibliotekerne landet over er med deres store net af samarbejdspartnere i høj grad med til at kitte lokalsamfundene sammen.

Jeg glæder mig over indsatsen på landets folkebiblioteker i 2013 og ikke mindst over den samfunds bærende rolle, som bibliotekerne fortsat formår at spille.

Marianne Jelved

01

INDLEDNING

■ Velkommen til Kulturstyrelsens præsentation af de nyeste faktuelle oplysninger om folkebibliotekerne. Tallene er hentet fra bibliotekernes indberetning til Danmarks Statistik for 2013 og kombineret med bibliotekernes 2013-svar på Kulturstyrelsens årlige spørgeskemaundersøgelse, Biblioteksbarometeret.

Intentionen er at give et overblik over bibliotekernes aktuelle status, og – hvor det er muligt – den seneste udvikling i årene fra 2010. Det gælder især for tallene fra Danmarks Statistik, der generelt måler på de samme parametre fra år til år, selv om der i takt med bibliotekernes udvikling kan komme ændringer. Derimod giver Biblioteksbarometeret i højere grad et øjebliksbillede, der kan variere fra år til år, så tallene ikke kan sammenlignes over tid.

Læsere, der ønsker at gå i dybden med de enkelte forhold, kan finde flere oplysninger på Danmarks Statistik og Kulturstyrelsens hjemmeside:

www.statistikbanken.dk/18

www.kulturstyrelsen.dk/institutioner/biblioteker/biblioteksstatistik

Til at illustrere teksten er der foruden fotos indtaget eksempler på udviklingsinitiativer, som Kulturstyrelsen har været eller er involveret i, samt projekter, der har fået tilskud fra Kulturstyrelsens Udviklingspulje for folke- og skolebiblioteker. Puljens projekter er med til at drive udviklingen frem og har afsmittende effekt også på folkebiblioteker, der ikke er projektdeltagere.

For at hjælpe travle læsere har vi valgt at indlede publikationen med en kort oversigt over tendenserne i biblioteksudviklingen.

Allerførst lader vi dog to biblioteksbrugere komme med deres opfattelse af folkebiblioteket og bibliotekets betydning for dem. På den måde er det muligt at danne sig et indtryk af, hvordan de to syn på biblioteket svarer til de faktiske forhold.

Sagt om biblioteket

“ Biblioteket er et sted, der udvisker sociale og kulturelle skel. Det er et helle og samlingssted for alle. En oase. Det er grundstenen i vores alle sammens almendannelse.

Kvinde, 45 år – biblioteksbruger

“ Jeg er altid mere afslappet, når jeg går hjem fra biblioteket, end da jeg kom.

Pige, 12 år – biblioteksbruger

FOLKETS BIBLIOTEK - FOLKEBIBLIOTEKET PÅ VEJ

Hvad er folkebiblioteket egentlig for en størrelse? Hvad skal biblioteket være og kunne nu og i fremtiden? Hvem er brugerne, og hvordan bruger og opfatter de biblioteket og dets tilbud? Og hvad med de såkaldte ikke-brugere – hvad tænker de om folkebiblioteket? Det er nogle af de spørgsmål, som projektet Folkets Bibliotek gennem et halvt år har søgt at få svar på.

I projektet har et team uden for biblioteksverdenen kastet et designantropologisk blik på bibliotekerne som rum og sted og på den adfærd og de møder og relationer, der udspiller sig mellem biblioteket, brugerne, ikke-brugerne og de ansatte.

Gennem løbende involvering af brugere, ikke-brugere og biblioteksansatte på otte biblioteker har teamet både udforsket bibliotekerne og udviklet og testet ideer til at imødekomme nogle af de udfordringer, som bibliotekerne står over for.

Projektet fandt sted i første halvdel af 2014 i samarbejde mellem Kulturstyrelsen, Danmarks Medie- og Journalisthøjskole og Tænkertanken Fremtidens Biblioteker.

Se den afsluttende rapport, ideerne og projektets øvrige resultater og anbefalinger på Kulturstyrelsens hjemmeside:

<http://www.kulturstyrelsen.dk/institutioner/biblioteker/fokusomraader/folkets-bibliotek>

02

HVAD FORTÆLLER TALLENE?

■ Biblioteket anno 2013 har markant ændret karakter i forhold til tidligere. Samfundsmæssige og teknologiske ændringer har resulteret i, at bibliotekerne i dag varetager opgaver, der supplerer den klassiske biblioteksbetjening, hvor der er størst vægt på oplysning og formidling af materialer.

Biblioteket udfører i dag en række samfundsmæssige funktioner med vægt på borgerservice og uformelle tilbud om læring. Med et øget antal arrangementer og aktiviteter inviterer bibliotekerne borgerne med til at dele, skabe og få indblik i kulturelle, sociale og samfundsrelevante aktiviteter.

På den måde agerer biblioteket som et lokalt samlingspunkt. Det afspejler sig også i bibliotekernes øgede samarbejde med borgerne og i udadvendte aktiviteter med både nye og velkendte samarbejdspartner.

Det fysiske bibliotek ændrer sig også, og den nyeste udvikling er reelle eksperimenter med institutionsfællesskaber og udvikling af kulturelle arealer.

Folkebibliotekerne har de sidste fire år været inspireret af 4-rumsmodellen, se side 12, der strukturerer de muligheder, som de ønsker at give brugerne: at opleve, opdage, deltage og selv skabe.

■ ANTAL BIBLIOTEKER ER UÆNDRET

Fra 2010 til 2013 er der sket en konsolidering i antallet af biblioteker, der er på 483, når man lægger hovedbiblioteker, filialer og bogbusser sammen. Heri indgår også de åbne biblioteker. I samme periode er antallet af servicepunkter, hvor man kun kan hente og aflevere materialer, steget til det dobbelte og er nu oppe på 87.

■ FLERE ÅBNE BIBLIOTEKER OG LÆNGERE ÅBNINGSTID

Antallet af åbne biblioteker, hvor brugerne selv kan låse sig ind i ydertimerne af dagen, er nærmest eksploderet siden 2012. Tallet var dengang 67 mod 247 primo august 2014. Med de mange flere åbne biblioteker, hvor der ofte er adgang hver dag kl. 8-22, har det samlede antal timer, hvor der er adgang til bibliotekerne, taget et stort spring opad.

■ STOR AKTIVITET I BYGGERI OG NY INDRETNING

I de seneste to år har mange kommuner investeret i nyt biblioteksbyggeri, alternativt bygget om eller ændret i indretningen. Mange giver fortsat udtryk for planer om at bygge om eller give indretningen et løft.

■ FORTSAT HØJE BESØGSTAL OG AKTIVE LÅNERE

I hele perioden fra 2010 til 2013 har det fysiske besøgstal imidlertid ligget stabilt på omkring 36 mio. Folkebibliotekerne har altså trods et fald i nettodrifudsudgifter – herunder udgifterne til fysiske materialer – været i stand til at tiltrække et stort set uændret antal besøgende, og antallet af aktive låner er i 2013 lidt højere end i 2010. De låner blot lidt færre fysiske materialer.

Til gengæld har der været en voldsom vækst i anvendelsen af de elektroniske tjenester, herunder eReolen, Netlydbog og Filmstriben. Også bibliotekernes hjemmesider bliver mere og mere populære.

■ BØGER OG LÆSNING ER STADIG EN KERNEYDELSE

Fra 2012 til 2013 var der en stor stigning i antallet af læseklubber faciliteret af bibliotekerne. Tallene bekræfter, at danskerne både læser og ønsker at tale med andre om det læste. Det hænger godt sammen med Danmarks Biblioteksforenings undersøgelse, *Fremtidens Biblioteker*, hvor et stort flertal af biblioteksbrugerne giver udtryk for, at bogen for dem er det vigtigste tilbud i biblioteket. Det understøttes også af bibliotekernes fordeling af penge til indkøb af forskellige typer materialer, hvor bøgerne i forhold til andre materialetyper som film, spil m.v. udgør en større del end tidligere.

■ REKORD I ARRANGEMENTER OG AKTIVITETER

Mængden af tilbud på bibliotekerne er de seneste år steget kraftigt, og i 2013 har der været udbudt flere arrangementer og uformelle tilbud om læring på bibliotekerne end nogensinde før.

■ BORGERSERVICE

Kombinationen af borgerservice og bibliotek har i perioden været i vækst, og to ud af tre biblioteker tilbyder i dag et varierende antal services, der rækker fra hjælp til at bruge NemID og de offentlige selvbetjeningsløsninger til at udstede pas og kørekort.

■ LAVERE NETTODRIFTSUDGIFTER

Både udgifterne til materialer og størrelsen af den fysiske bestand af materialer er faldet mellem 2010 og 2013 – især bestanden af materialer for voksne, hvor faldet er fire gange større end i børnesamlingen. Udlånet af fysiske materialer er også for nedadgående, ligesom antallet af ansatte på bibliotekerne er faldet med 10 %. Lønudgifterne er faldet tilsvarende og udgør nu en lidt mindre del af bibliotekernes nettodrifudsudgifter – i alt godt to tredjedele. Drifudsudgifterne er også i sig selv faldet med knap en tiendedel.

03

BESØG OG BRUGERE

■ Bibliotekernes aktiviteter spænder vidt. Gennem en årrække har biblioteksverdenen transformeret sit virke fra at være et sted, hvor der hovedsageligt blev lånt og afleveret materialer, til at være et relationelt bibliotek med en mangfoldighed af f.eks. brugerskabte aktiviteter, læringstilbud, debatter og rum for fordybelse. Bibliotekernes gamle kerneydelse – at formidle bøger – er intakt, det viser tallene, men der er kommet mange nye serviceydelser og sociale og fællesskabsorienterede aktiviteter til, som tyder på, at biblioteket for alvor

har fået en ny rolle som 'det tredje sted', forstået som et åbent mødested i det offentlige rum, hvor man kan komme og tilbringe tiden og møde andre.

I 2013 er tendensen fortsat. Antallet af læseklubber er steget, udbuddet af it-kurser er vokset markant, og mere smalle aktiviteter som f.eks. strikning har for alvor fået fat i borgerne. Orienteringen mod omverdenen kan aflæses i de mange samarbejder og partnerskaber, som i dag er en naturlig del af ethvert folkebiblioteks virksomhed.

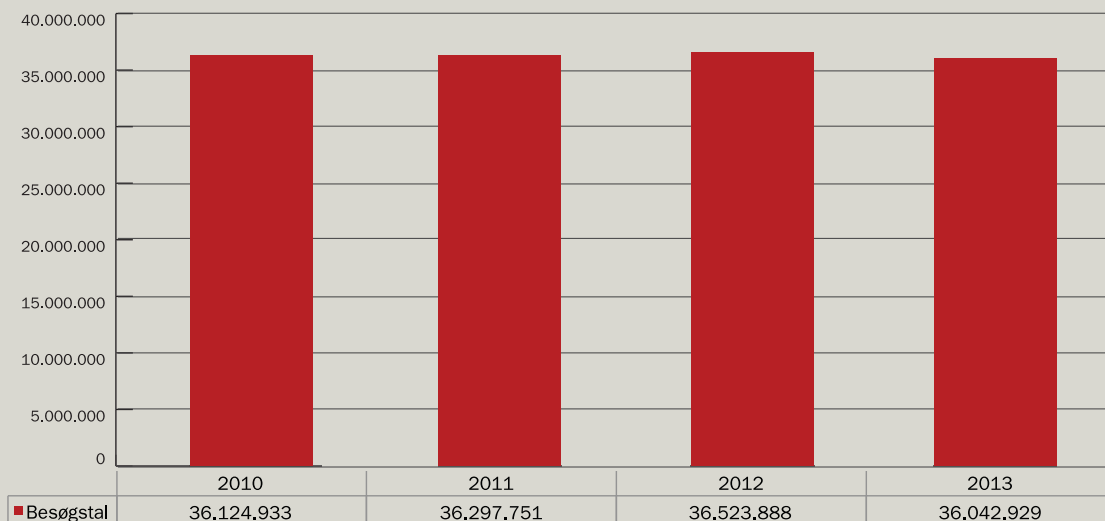
BESØG

Nøgletal for 2013: 36 mio. besøg; 1.752.988 aktive lånere; 10,4 mio. søgninger på bibliotekernes hjemmesider; 11.751.463 besøg på netbibliotekerne.

I hele perioden fra 2010 til 2013 har besøgstallet ligget stabilt på omkring 36 mio. I forhold til 2010 er der et meget lille fald på 0,2 %. I 2012 var tallet knap 36,5 mio., så i forhold til det er tallet for 2013 faldet med 1,3 %.

Antallet af aktive lånere på folkebibliotekerne var i 2013 en anelse højere end i 2010. Tallet er steget med 1,5 % fra 1.726.518 til 1.752.988. Det bør dog nævnes, at tallet i 2012 toppede midlertidigt med 1.767.473 personer, der mindst én gang lånte fysiske materialer med hjem fra biblioteket – hvilket er definitionen på at være aktiv låner.

Fig. 1: Fysiske besøg på bibliotekerne

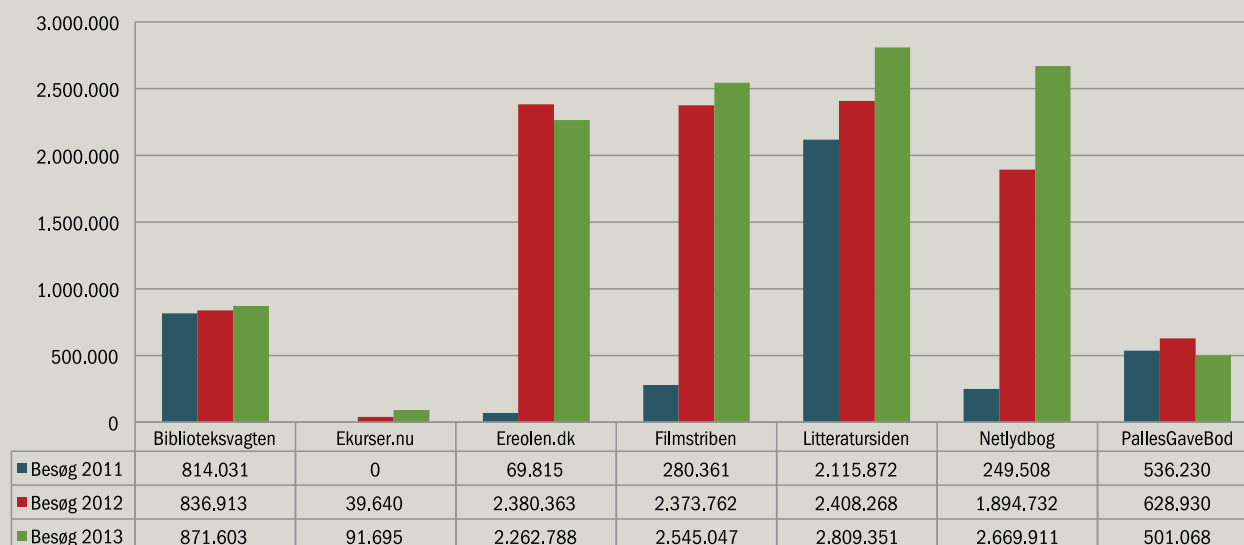
VIRTUELLE BESØG STIGER MARKANT

Et netbibliotek er en elektronisk ressource, f.eks. en hjemmeside eller en portal. Netbibliotekerne tæller syv nationale tjenester: Biblioteksvagten, eKursen.nu, eReolen, Netlydbog, Filmstriben, Litteratursiden og pallegavebod.dk. For eReolen, Netlydbog og Filmstriben er de virtuelle besøg eksploderet siden 2011. eReolen har opnået en stigning på 3.341 %. Besøg på Netlydbog er gået op med 970 % og Filmstriben har oplevet en forøgelse

i besøgstallene på 807 %. Det går samme vej for de øvrige netbiblioteker bortset fra pallegavebod.dk, der faldt med 6 %. For eReolen og Netlydbog viser nye tal fra juli 2014, at stigningen i besøgstallene fortsætter ufortrødent opad sammenlignet med juli 2013.¹ Det skyldes formentlig forbedringer i tjenesternes fælles app, som giver adgang til at downloade materialerne ubesværet på mobile enheder.

- Biblioteksvagten er en virtuel spørgetjeneste
- eKursen.nu er bibliotekernes e-læringsportal
- eReolen er bibliotekernes portal for e-bøger
- Netlydbog er bibliotekernes portal for lyd-bøger
- Filmstriben er bibliotekernes online filmtjeneste
- Litteratursiden er bibliotekernes formidlingsportal for skøn- og faglitteratur
- Pallegavebod.dk er bibliotekernes hjemmeside for børn ml. 8-12 år

Fig. 2: Netbibliotekernes besøgstal

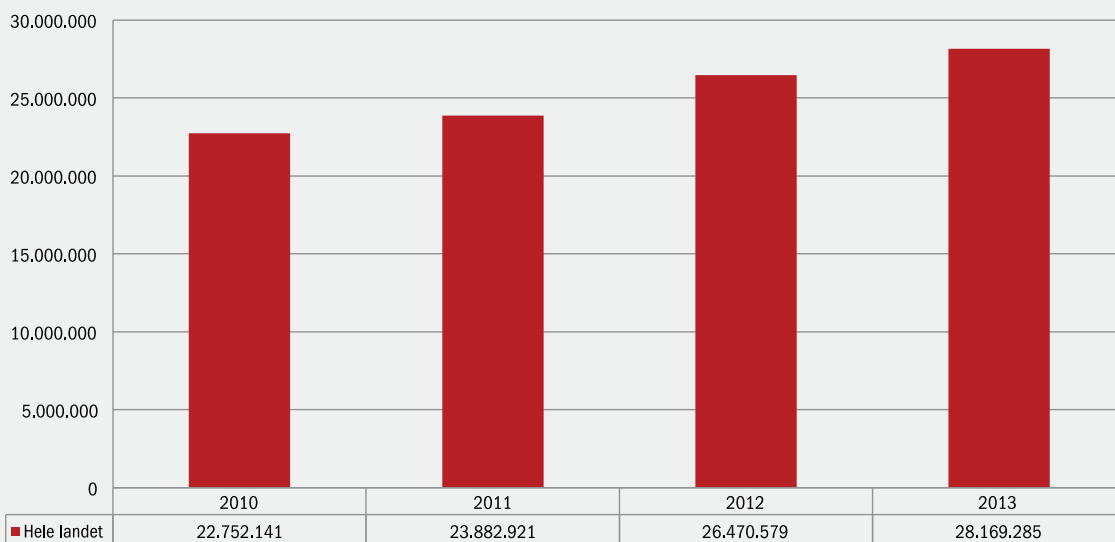

BIBLIOTEKERNES HJEMMESIDER BLIVER STADIG MERE POPULÆRE

Tal fra DanmarksBiblioteksindex² viser, at også bibliotekernes hjemmesider bliver mere og mere populære. Stigningen i besøg har været konstant fra 2010 til 2013. I 2013 besøgte 24 % flere bibliotekernes hjemmesider end i 2010. 2013 tangerede det hidtidige rekordår 2012 for besøg med en stigning på lige under 2 mio.

I flere undersøgelser har borgerne udtrykt manglende kendskab til bibliotekernes mange services³ og har efterlyst bedre formidling af bibliotekernes tilbud på nettet. Det er glædeligt at konstatere, at bibliotekernes hjemmesider oplever en markant stigning i besøgstallene, da de er en effektiv formidlingskanal.

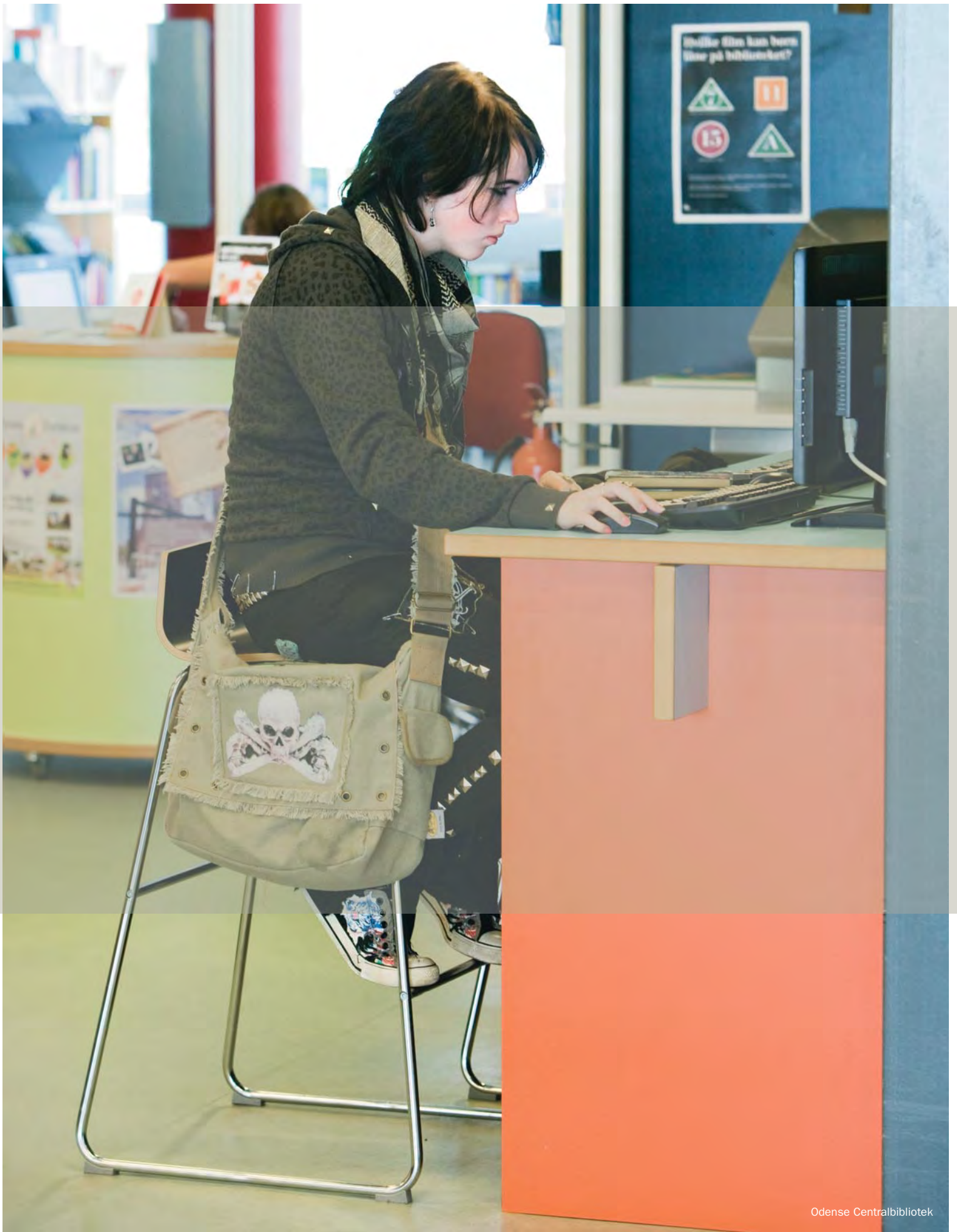
Fig. 3: Besøg på bibliotekernes hjemmesider

Sagt om biblioteket

“ Det er viden til alle,
her kan man f.eks. gå hen og finde
ud af om statsministeren lyver.

Mand, 44 år - biblioteksbruger

04

AKTIVITETER, PROFILER OG PARTNERSKABER

■ Bibliotekernes aktivitetsniveau er højt og alsidigt. Antallet af arrangementer er stort – og det er både brugerne og biblioteket, der skaber de mange møder, foredrag og events og faciliterer rammerne for de lokale aktiviteter. Men også mødet mellem brugerne, de tilfældige, de planlagte

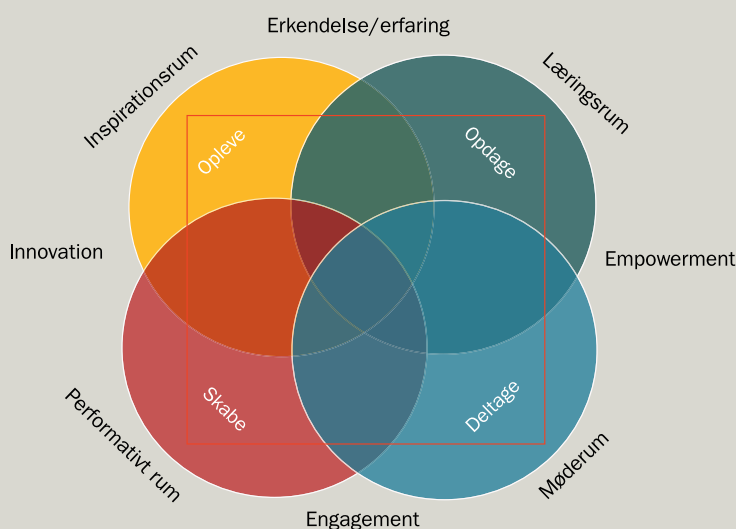
eller bare dem, hvor det sociale er baggrundsstøj til ens egne aktiviteter, vinder indpas. Flere og flere bruger biblioteket som 'hænge ud sted', studieplads, socialt rum eller måske bare til at trække vejret dybt og surfe lidt rundt i mulighederne.

BIBLIOTEKERNES AKTIVITETER

Det samlede antal arrangementer og udstillinger i biblioteker (f.eks. forfatteraftner, teater, filmforevisning, musikaftener og kunstudstillinger) i hele landet er ifølge Danmarks Statistik steget med 22 % fra 2011 til 2013. Danmarks Statistik har ikke registreret tal for det samlede antal arrangementer i 2010.

Det er en stigning på 3.000 arrangementer i den tre-årige periode, hvor tallene er registreret – fra 13.498 arrangementer i 2011 til 16.483 i 2013.

Indberetninger til Biblioteksbarometret viser stor vækst i antallet af læseklubber fra 848 i 2012 til 1.135 i 2013 (34 %). Væksten afspejler bl.a. en større alsidighed i klubberne med f.eks. mandelæseklubber og krimiklubber. Mange borgere har også fået øjnene op for, at biblioteket understøtter de mange brugerdrevne læseklubber med litteraturvejledning, indkøb af bøger og fysiske rammer for klubbernes møder. Biblioteksbarometret registrerede første gang typer af læseklubber i 2012.

DE FIRE RUM

Folkebibliotekerne har de sidste fire år været inspireret af en model, der blev beskrevet i strategien *Folkebibliotekerne i vidensamfundet*.⁴

Modellen er udviklet af forskere ved Det Informationsvidenskabelige Akademi (IVA) i 2010 og kaldes i daglig tale 4-rumsmodellen.

Modellen strukturerer bibliotekernes aktiviteter, ydelser og services i fire sfærer: læringsrummet, det performative rum, inspirationsrummet og møderummet.

Efterfølgende indeles de aktiviteter, som bibliotekerne har indberettet til Biblioteksbarometeret, efter strukturen og mulighederne i de fire rum.

LÆRINGSRUMMET

It-læringsaktiviteter og anden uformel læring er stærkt forankret i biblioteksvæsnet og spænder over anvendelse af offentlig digital selvbetjening med næsten 16.000 deltagere på årsplan ved 1.809 kurser til generel it-anvendelse med 2.185 kurser for 15.306 personer. Der var i 2013 også 68 kommuner, der tilbød åbne it-cafeer, hvor man dukker op uden tilmelding og får kyndig, individuel it-vejledning. Mange borgere – 5.595 i alt – valgte at deltage i et af de 687 kurser om digitalt udstyr, f.eks. tablets. En større andel er dog optaget af slægtsforskning. Her deltog 6.253 borgere i 765 kurser, mens de sociale medier fik 1.262 borgere af huse til 148 kurser.

Alle biblioteker tilbyder biblioteksorientering for børn som et led i samarbejdet mellem folkeskoler og folkebiblioteker. Der afholdes også biblioteksorientering for voksne, hvor bibliotekernes samlinger og aktiviteter formidles. I 2013 blev der holdt biblioteksorientering 1.857 gange for børn og 1.973 gange for voksne.

Odense Centralbibliotek

MØDERUMMET

Biblioteket som mødested vil i princippet være dækkende for alle aktiviteter i de fire rum samt de mange ikke-strukturerede møder, der finder sted imellem brugerne i bibliotekets rammer. I mange kommuner er biblioteket et naturligt lokalt samlingssted for møder og debatter om aktuelle emner, og i 2013 fandt der 367 debatarrangementer, 1.167 foredrag og 276 lokalhistoriske arrangementer sted på bibliotekerne. Disse møder vil ofte have elementer at både oplevelse, opdagelse, deltagelse og skabelse.

Foto: Nils Lund

Søntoftes Hovedbibliotek

DET PERFORMATIVE RUM

Populariteten for aktiviteter, der blander læsning og sociale møder, stiger år for år. I bibliotekernes læseklubber og brugerdrevne læsekredse, som der var 1.135 af i 2013, mødes mange og diskuterer litteratur. I læseklubber og læsekredse vælger deltagerne litteratur, evt. med vejledning fra bibliotekets litteraturkyndige, og mødes bruger-til-bruger eller med en biblioteksfacilitator til samtaler om bøgerne.

Interessen for DR romanklubben, der drives i partnerskab mellem DR og bibliotekerne, er stor, og i sæson 2013 røg antallet op på 153 klubber mod 87 klubber året før. Bibliotekerne var også værter for lytteklubber på en tredjedel af landets biblioteker i 2013, hvilket svarer til 32 lytteklubber på landsplan.

I førertrøjen er – ud over de brugerdrevne læsekredse på 88,6 % af landets biblioteker – igen i 2013 de mange strikkeklubber. 62,5 % af bibliotekerne havde en strikkeklub i 2013 mod 58,5 % året før.

Herudover spiller andre typer klubber også en stor rolle, og alsidigheden spænder fra lektiecaféer i 45 kommuner til børnepaneller, diabetescaféer og fællesmiddage for danskere og udlændinge, der midlertidigt bor og arbejder i Danmark.

Billund Bibliotek

Hovedbiblioteket, Aarhus

INSPIRATIONSNUMMET

For børnene er det teater- og filmarrangementer, der scorer højest som inspirationsaktiviteter, mens de voksne oftest tilbydes forfatter- og musikarrangementer. Andelen af uspecificerede arrangementer ligger højest hos børnene med 3.755 tilbud. De dækker over en rig variation af lokale aktiviteter, f.eks. skumringsarrangementer, fællesspisning for

familier og makerspaces, hvor man bl.a. kan reparere sine ting, samt aktiviteter i forbindelse med lokale temaer.

Fordelingen i 2013 ses nedenfor og vidner om et meget højt aktivitetsniveau. Tallene fra 2012 er sat ind til sammenligning:

	BØRN	VOKSNE
2013: Filmforevisninger	1.565	487
2012: Filmforevisninger	1.426	455
2013: Forfatterarrangementer	198	882
2012: Forfatterarrangementer	206	734
2013: Musikarrangementer	814	816
2012: Musikarrangementer	934	732
2013: Teaterarrangementer	1.092	95
2012: Teaterarrangementer	1.040	119
2013: Andre arrangementer	3.755	2.983
2012: Andre arrangementer	4.327	2.804
2013: Kunststillinger	1.159	1.159
2012: Kunststillinger	1.419	1.419

Foto: Carte Blanche

CASE

ALT DER ER FORTALT, OG ALT VI VED

Case fra Udviklingspuljen for folke- og skolebiblioteker 2012

Viborg Bibliotekerne og Carte Blanche, egne-teateret i Viborg, etablerede i 2013 et tværinstitutionelt samarbejde om kulturprojektet ALT der er fortalt, og ALT vi ved. Samarbejdet blev

etableret med henblik på at udfordre biblioteksinstitutionens og bibliotekarernes selvforståelse og på at udforme en prototype for arbejde med rum og formidling. 11 performere og bibliotekets ansatte skabte forestillingens metafortællinger om biblioteket og transformerede det fra institution til installation, fra arkiv til et eksperimenterende værksted for stemninger, sansninger og kropslig erindringsdan-

nelse. Forestillingerne var gratis og anbefalet fra 8 år.

Læs mere på:

<http://projekter.bibliotekogmedier.dk/dokument/alt-der-er-fortalt-og-alt-vi-ved-i-ansogning-det-fantastiske-bibliotek>

BIBLIOTEKERNES PROFIL

Som følge af en række samfundsmæssige og teknologiske ændringer har der i en årrække været tendens til, at folkebibliotekernes profil har ændret sig og indoptaget opgaver, der ligger ud over biblioteksbetjening og varetagelse af en materialesamling. Det klassiske bibliotek af i dag har markant ændret karakter og varetager også en række samfundsmæssige funktioner. Den nyeste udvik-

ling er ikke blot bofællesskab med andre institutioner, men reelle eksperimenter med institutionsfællesskaber og udvikling af nye kulturelle arenaer. Efterfølgende uddybes, hvilke tjenester og funktioner bibliotekerne varetager p.t. Det skal ses i sammenhæng med tendenser i den institutionelle udvikling og i brugernes praksis, der bl.a. uddybes med to cases i afsnittet Partnerskaber.

BORGERSERVICE

59 kommuner har borgerserviceopgaver, mens 36 kommuner oplyser, at de ikke varetager den slags opgaver. To biblioteker har ikke svaret. Typiske

borgerserviceopgaver på biblioteket er hjælp til oprettelse af NemID, udstedelse af pas samt hjælp til at bruge det offentlige selvbetjeningsløsninger.

TYPER AF BIBLIOTEKER

Biblioteksfunktionen er i 37 kommuner kombineret med andre tilbud foruden borgerservice. Som de mest almindeligt forekommende kan nævnes biblioteker, der også fungerer som medborgerhuse og kulturhuse. I alt 52 % af landets biblioteker har lokalefællesskab med det lokalhistoriske arkiv i kommunen.

Andre igen fungerer også som postkontor (4 %), biograf (10 %) eller som integrerede folke- og skolebiblioteker. I lidt mindre end hver anden kommune kan man møde en advokatvagt (47 %). Kommunernes turistinformation også fundet vej til bibliotekerne. I alt 29 % af bibliotekerne har turistinformation som en fast del af profilen. Mange nybagte forældre finder vej til sundhedsplejersken

hos 24 % af bibliotekerne, mens andre former for rådgivning (22 %) samt studievejledning (15 %) er knap så hyppige. I kategorien andre former for rådgivning findes forskellige tilbud, bl.a. økonomisk rådgivning, hjælp og bistand målrettet specifikke borgere (integration og unge) samt øvrige sundhedstilbud, f.eks. vaccinationer. Ordensmagten har også indfundet sig på bibliotekerne, hvor 10 % bor i samme hus som politiet.

Ud af det samlede antal besvarelser i Biblioteksbarometeret lægger 24 % af bibliotekerne hus til andet end ovenstående services og ydelser. Det gælder f.eks. billetsalg, kontorfaciliteter for mikrovirksomheder, jobvejledning, kriminalforsorg og udlån af specialpædagogisk legetøj.

PARTNERSKABER

Tendenserne i udviklingen af bibliotekernes profil går i disse år skridtet videre. Flere steder i landet eksperimenteres med institutionsfællesskaber og organisatoriske rammer samt co-creation i udvik-

lingen af nye kulturelle arenaer. Efterfølgende gives to eksempler på igangværende initiativer i Ebeltøft og København.

Foto: Tegnestuen Barch

CASE

MODELUDVIKLING I SYDDJURS KOMMUNE

– institutionsfællesskab i Den ny Maltfabrik

Syddjurs Bibliotek og Museum Østjylland skal sammen flytte ind i Den ny Maltfabrik i Ebeltoft i 2017. Institutionerne integreres i et nybyggeri i en gammel maltfabrik, der genoplives som et kraftcenter for kultur, service og erhverv i Ebeltoft by. Biblioteket og museet skal organiseres som en samlet enhed og indgå i et integreret fællesskab med samordnede biblioteks- og museumsfunktioner.

Modeludviklingens mål er at etablere et 'kulturelt byggeprogram', der inkluderer fælles værdier og principper for institutionernes samarbejde og en fælles tilgang til fremtidens ændrede publikumsformer. Det fysiske byggeprogram på Den ny Maltfabrik skal hvile på de værdier for samarbejde, indretning og formidling, som udvikles i fællesskab i 'kulturelt byggeprogram'.

Projektet afprøver konkrete designudfordringer i Modelprogram for Folkebiblioteker. Modeludviklingens tilgang til partnerskaber og bruger-

inddragelse vil have national interesse, da mange mindre bysamfund i Danmark har de samme forudsætninger for institutionsdrift som Syddjurs Kommune.

Læs mere på:

<http://projekter.bibliotekogmedier.dk/projekt/udarbejdelse-af-kulturelt-byggeprogram>

CASE**EN NY KULTUREL ARENA
I VALBY**

Case fra Udviklingspuljen for folke- og skolebiblioteker

Bibliotekerne eksperimenterer med organisatoriske rammer og lægger vægt på at introducere nye tendenser og værktøjer, som har brugernes interesse og samfundsmæssig betydning.

Med Copenhagen Fablab, der er sat i værk på initiativ af Vigerslev Bibliotek i Valby – men placeret i Kulturhus Valby – har bibliotekerne sat

fokus på biblioteksinstitutionen som fornyer og arnested for kreativ udvikling og innovation. Alle kan besøge Fablab-laboratoriet og få konkrete erfaringer med digitale og fysiske kreationer med state-of-the-art programmer, 3D printere og laserskærer. Laboratoriet er også ramme for FabCreation, hvor bl.a. skoleelever undervises i idegenerering, gamification og kreativitet og uddannes til makers. En maker kan være alt fra en entusiast til en håndværker, en arkitektstuderende, en frilandsbygger, en videnskabsmand eller en hjemme-garagemekaniker.

Fablab (Fabrikations Laboratorium) er et verdensomspændende netværk af laboratorier, som er udsprunget af MIT i USA, og som i dag supporteres af Fab Foundation, der danner ramme om det åbne, globale samarbejde mellem Fablabs. De reguleres af et fælles charter, der bl.a. lægger vægt på at Fablabs skal være til gavn for lokale fællesskaber.

<http://kulturogfritud.kk.dk/kultur-valby/copenhagen-fablab>

05

BESTAND, UDLÅN OG FORNYELSER

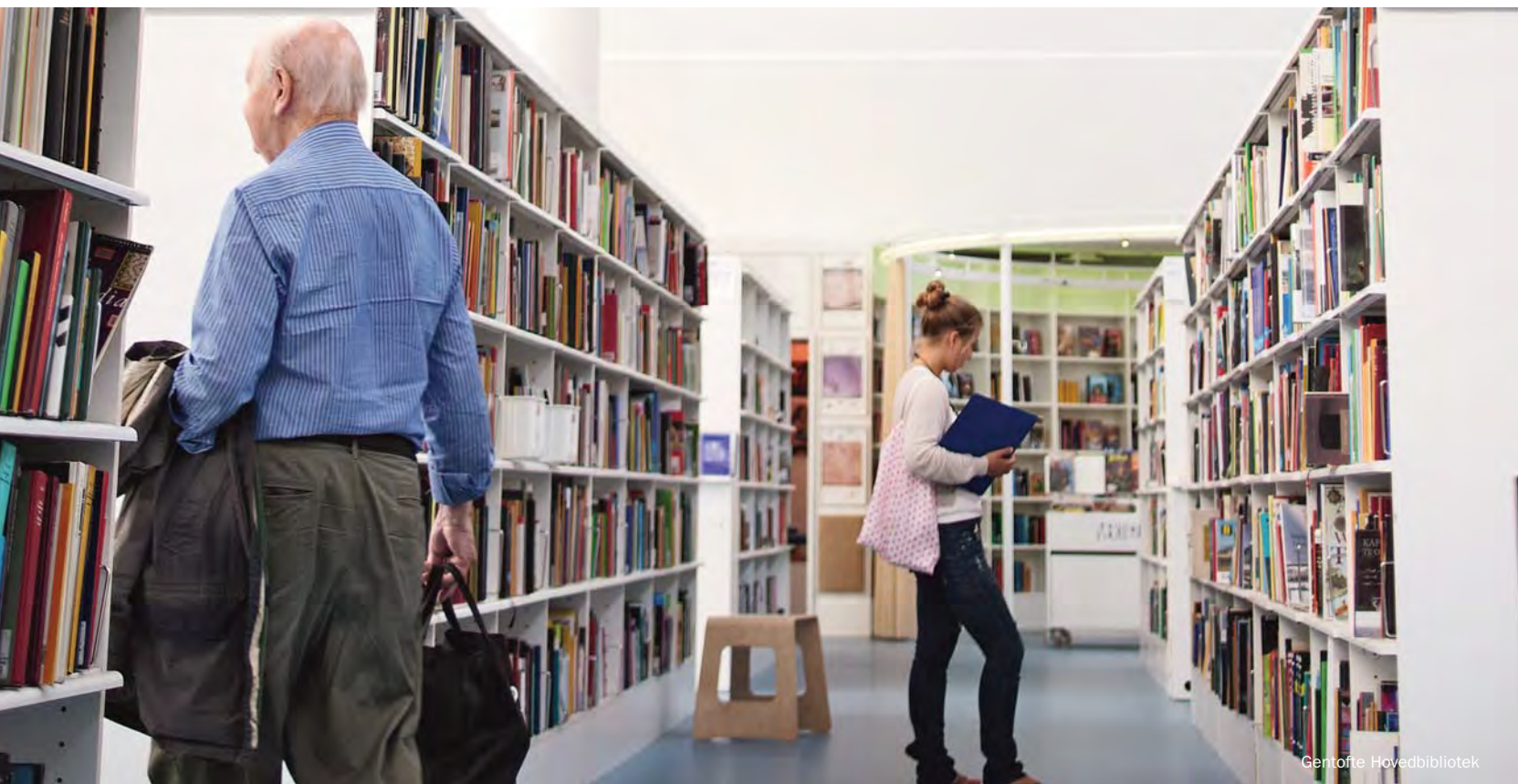
■ Bøger, bøger, bøger. Bogen er bibliotekernes store attraktion. Borgerne kommer for at låne, læse, tale og diskutere, lade sig forføre, danne og uddanne sig og for at lade sig inspirere og opleve, hvad der sker i bøgernes univers, når skønlitteratur og fagfolk folder sig ud.

De fleste låner en papirbog og tager den med hjem, men flere og flere låner elektroniske bøger og lyd-bøger som en fast del af deres kulturvaner.

I 2013 var fysiske bøger den mest lånte materiale-gruppe og stod for næsten tre fjerdedele af alle udlån.

NØGLETAL FOR 2013

■ Bestand af fysiske materialer	20,3 mio.
■ Fysiske udlån	39,8 mio.
- heraf udlån af bøger	28,5 mio.
■ Bestand af elektroniske ressourcer	2,7 mio.
■ Download i alt	9,8 mio.

TRYKTE OG ELEKTRONISKE BØGER HITTER I UDLÅNET

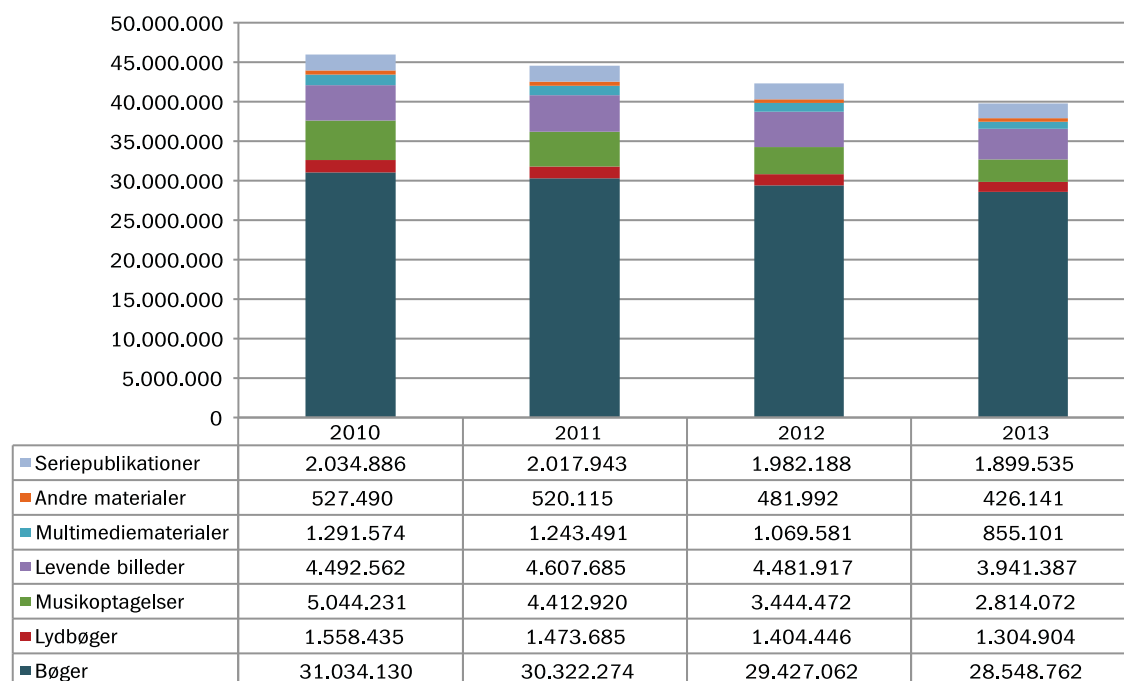
Bibliotekernes fysiske bøger er ifølge figur 4 fortsat mest den mest populære materialetype og udgør 3 ud af 4 udlån i 2013. I 2013 lånte borgerne lidt færre bøger end de tidligere år (28,5 mio.). Det er et fald på 2,5 mio. i forhold til 2010 (8 %).

Selvom udlånet af fysiske bøger er faldet, er bøger fortsat den materialegruppe, som lånes mest ud – og andelen stiger. Bøger udgjorde 72 % af alle

udlån i 2013 og 67 % af alle udlån i 2010. Baggrunden for det øgede udlån af bøger i forhold til andre materialer som f.eks. computerspil og film er et fald i udlån af andre materialer.

Set over en fire-årig periode er udlånet af bøger dog faldet med i alt 8 %, mens stadig flere borgere har taget e-bøger til sig.

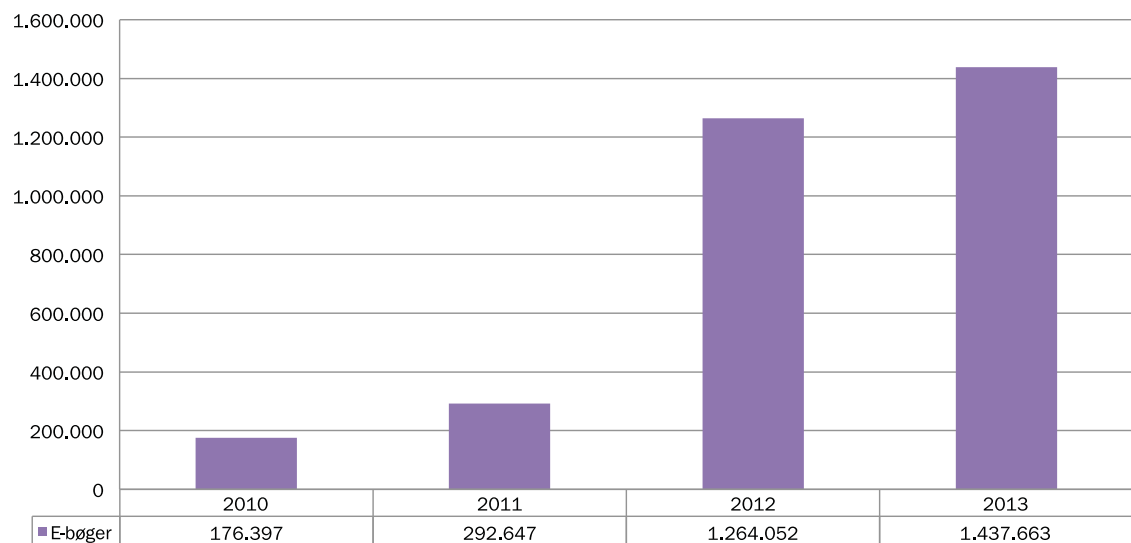
Figur 4: Folkebibliotekernes udlån fordelt på materialetyper

Ifølge figur 5 er download af e-bøger i perioden 2010-2013 steget med 1,2 mio. (715 %) download til et samlet udlån på 1,4 mio. Som det fremgår af figuren, var tallet for 2010 i alt 176.397 download.

Mellem 2012 og 2013 var stigningen i download af e-bøger 14 %. Set under ét er det samlede udlån af fysiske bøger og download af e-bøger mellem 2010 og 2013 faldet med 4 %.

Figur 5: Folkebibliotekernes download af e-bøger

Sagt om biblioteket

“ Jeg vidste ikke, de havde så mange digitale tilbud, hvordan finder man dem? ”

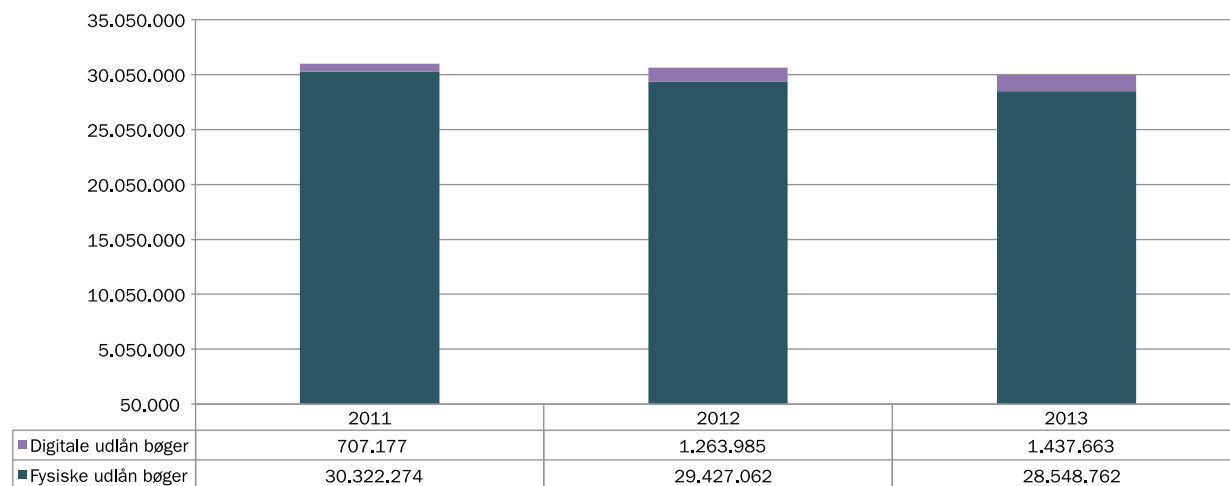
Kvinde, 45 år – ikke-bruger

Den store stigning i download af e-bøger vidner om, at interessen for dette format har bidt sig fast hos brugerne. Bibliotekernes e-bogsportal eReolen tilbød i november 2013 3.342 titler fra de deltagende forlag, og tjenesten blev videreudviklet i forning med Netlydbog, så der nu er nem adgang også på f.eks. iPads. Langt hovedparten af bru-

gerne benyttede i 2013 tjenesten fra mobile enheder (79 %).⁵ E-bøgerne udgør dog fortsat en mindre del af bibliotekernes samlede bogudlån (5 %), men stigningen i besøg og brug over de sidste tre år vidner om, at de elektroniske udlån tager fart nu, se figur 6.

Figur 6: Folkebibliotekernes udlån af fysiske bøger sammenlignet med e-bøger

Udlånet af alle materialegrupper faldt mellem 2010 og 2013, se figur 4. Det største fald ses i materialerne multimedier – primært computerspil (34 %), musik (44 %) og film (12 %). Den dalende interesse for at låne disse materialetyper hænger sammen med den teknologiske udvikling, hvor mange spil i dag udvikles til on-line brug, og kommercielle musik- og filmtjenester til streaming er billige og let tilgængelige.

Sammenholder man stigningen i antallet af aktive lånere med nedgangen i udlån af fysiske materialer, må man konstatere, at de to størrelser forholder sig omvendt proportionalt til hinanden. Forklaringen må være, at den enkelte låner tager færre fysiske enheder – bøger og film f.eks. – med hjem fra biblioteket.

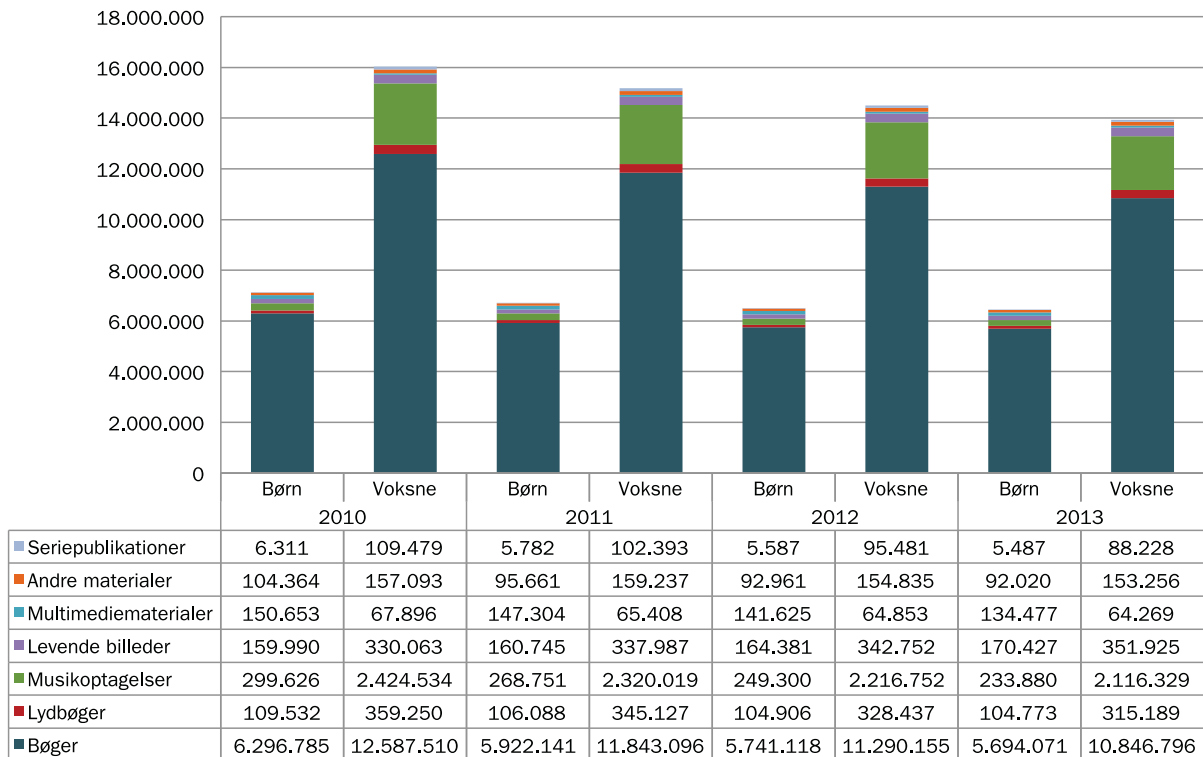
BESTAND AF FYSISKE MATERIALER

Bibliotekernes samlede materialebestand er faldet det seneste år med 0,6 mio. eksemplarer, se figur 7. Ses ændringen over en fireårig periode, er materialebestanden faldet i alt 12 %.

Tallene viser, at det hovedsageligt er voksensamlingen, der har haft materialeafgang over de sidste

fire år (2 mio.), mens børnesamlingens materialeafgang var mindre (0,5 mio.). Især serierpublicationer udviser stort fald. Forklaringen kan være, at magasiner, årbøger, ugemagasiner, aviser mv. i stigende grad er tilgængelige digitalt.

Figur 7: Folkebibliotekernes bestand af fysiske materialer

MATERIALEFORNYELSER

Figur 8 viser, at materialefornyelser, hvor borgerne fornyer lånetiden på hjemlånt materiale, er faldet i voksensamlingen med 4 % siden 2010. Fornyelser i børnesamlingen viser en stigning i samme periode på 16 %. Mange biblioteker har i dag suppleret deres service på hjemmesiderne med

sms-tjenester til lånerne, der giver mulighed for at forlænge et lån med et enkelt tryk på mobilen.

Faldet i fornyelser af materialer kan muligvis skyldes, at nogle biblioteker har fået restriktioner på, hvor mange gange man kan forny sine udlån.

Figur 8: Fornyelser af udlån, fysiske materialer

INTERURBANLÅN

Interurbanudlånet er lån mellem biblioteker på tværs af kommunegrænser.

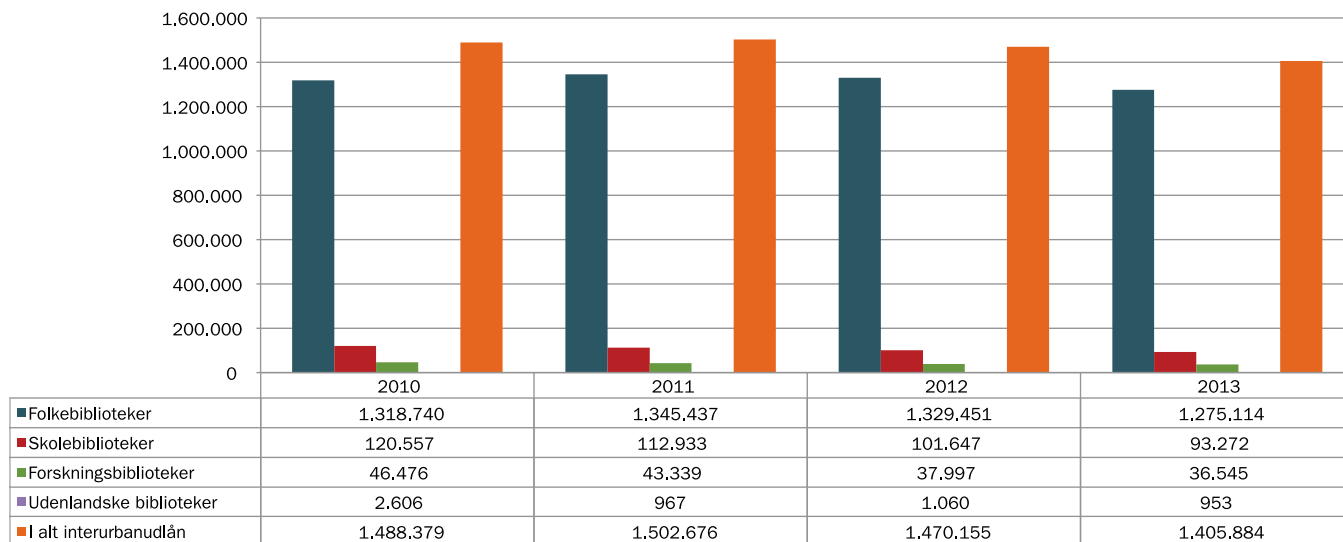
Folkebibliotekernes interurbanudlån er i forhold til mange andre lande forholdsvis højt, først og fremmest på grund af det samarbejdende og vel-fungerende danske biblioteksvæsen.

Bibliotek.dk, databasen over bibliotekernes samlede bogbestand, spiller også en afgørende rolle, idet tjenesten giver brugerne indsigt i, hvilke ma-

terialer andre biblioteker har. Samtidig er det let for brugerne at bestille materialer via bibliotek.dk

En kørselsordning tilknyttet den interurbane lånevirk-somhed skal sikre, at materialer kommer forholdsvis hurtigt frem. Det understøttes af de automatiserede procedurer i bibliotek.dk, der ned-bringer meget af det manuelle arbejde i forbindelse med de interurbane lån.

Figur 9: Interurbanlån

Figur 9 viser tallene for interurbanudlånet 2010-2013. Indtil 2011 steg interurbanudlånet, men fra 1.502.676 enheder i 2011 faldt det for første gang i mange år til 1.470.155 enheder i 2012, og det er fortsat i 2013. Fra 2011 til 2013 er faldet på 96.792 enheder – svarende til 6,5 %. Udlån alene til folkebiblioteker er faldet med 3,3 %.

I 2013 går 1.275.114 (90,6 %) af de interurbane udlån fra folkebibliotekerne til andre danske folkebiblioteker. 6,6 % sendes til skolebiblioteker, mens 3 %, nemlig 36.545, sendes til forskningsbibliotekerne.

BIBLIOTEK.DK

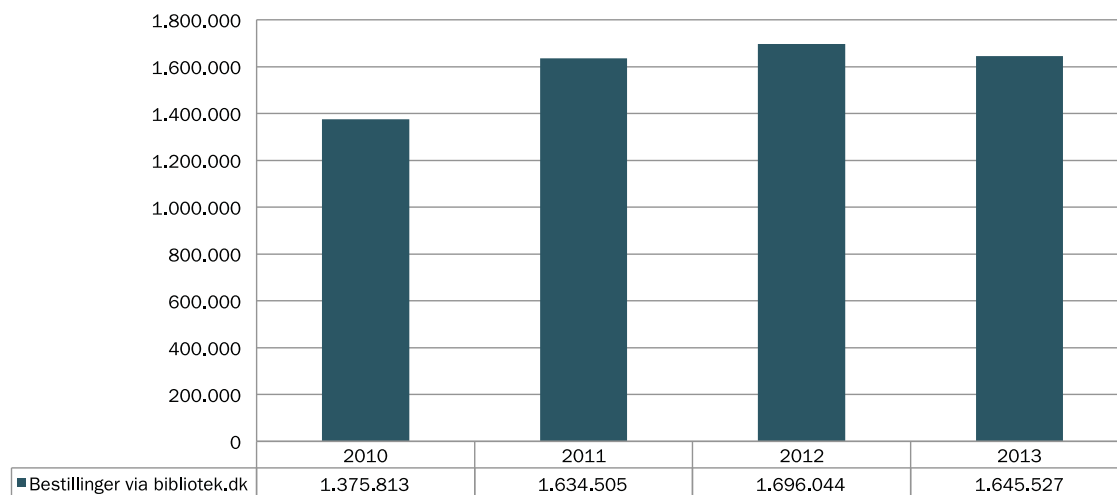
Figur 10 viser udviklingen i borgernes bestillinger til folkebibliotekerne via bibliotek.dk. Der har været vækst alle årene bortset fra i 2013, hvor der var et lille fald i antallet af bestillinger.

Fra 2007 er der indført automatiserede bestillinger. Det er en facilitet, der letter den manuelle be-

handling af bestillingerne, idet systemet selv identificerer, hvor materialet enten er hjemme, eller hvor ventetiden er kortest.

Automatiseringen af interurbanlånet har ligeledes klart effektiviseret arbejdet på det enkelte bibliotek.

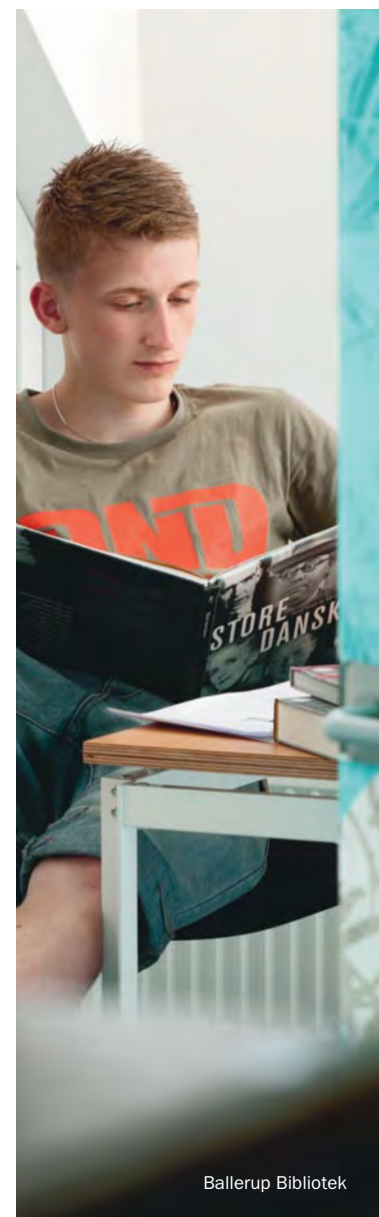
Figur 10: Bestillinger via bibliotek.dk

I 2012 var antallet af bibliotek.dk-bestillinger det højeste i hele perioden 2010-2012. Tallet var på 1.696.044 – en stigning på godt 23 % i forhold til 2010, hvor tallet var på 1.375.813. Til gengæld kan der registreres et mindre fald i bestillinger fra

2012 til 1.646.527 bestillinger i 2013. Det udgør i alt 50.517 (2,9 %).

Den samme faldende tendens, som fremgår af tallene for interurbanudlånet, afspejles således i antallet af bestillinger via bibliotek.dk.

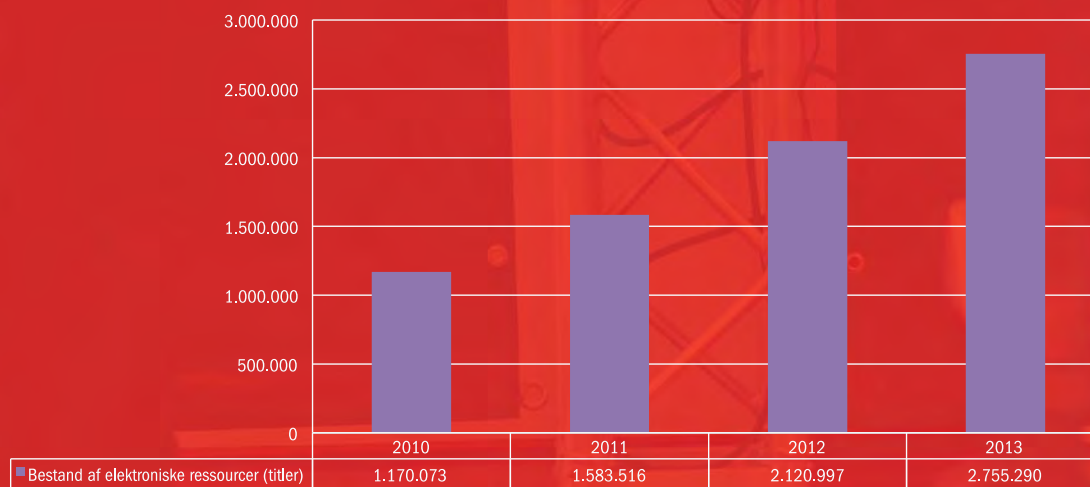

BESTAND AF ELEKTRONISKE RESSOURCER

Bibliotekernes bestand af elektroniske materialer, f.eks. e-bøger, musik og film på nettet, er forøget med 15,8 mio. siden 2010, se figur 11.

Figur 11: Udvikling i bestand af elektroniske ressourcer

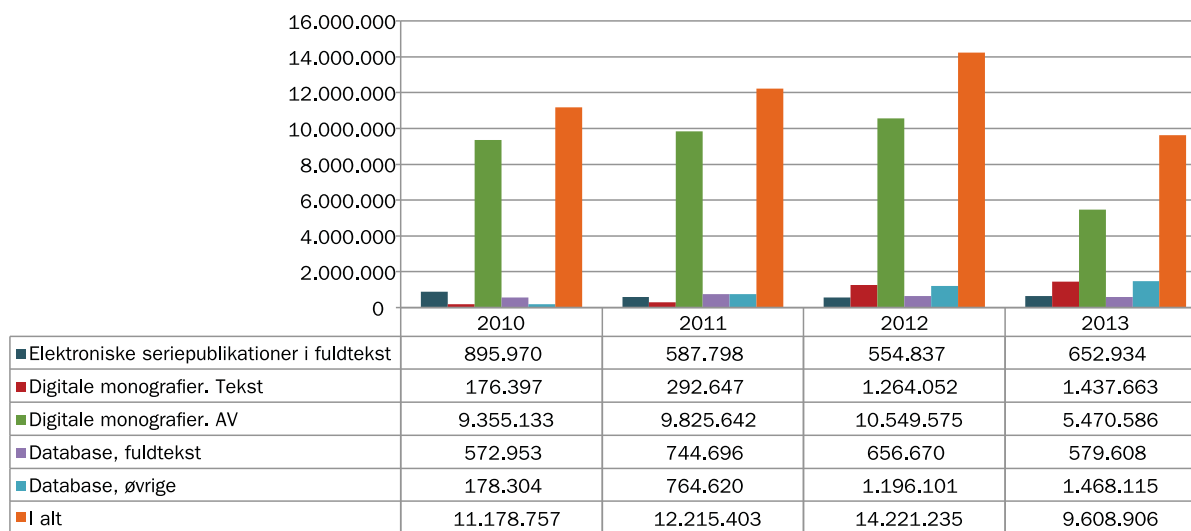
BRUG AF ELEKTRONISKE RESSOURCER

En samlet opgørelse over brug af bibliotekernes elektroniske ressourcer viser store udsving over perioden. I gruppen digitale monografier AV, hvori download registreres fra tjenesterne BibZoom, Filmstriben, Netlydbog samt Spil og Medier, der ophørte i 2013, ses et markant fald i brugen (5 mio.) fra 2012 til 2013. Halvdelen af reduktionen (2,6 mio.) skyldes bl.a. opsigelse af abonnementer

i net tjenesten BibZoom. Derudover har der været et generelt fald i brug af BibZoom på de enkelte biblioteker samt variation i opgørelsen af tjenestens tal til Danmarks Statistik.

Betragtes udviklingen i gruppen uden om BibZoom stiger antallet med 88.632 download fra 2012 til 2013. Denne udvikling skyldes bl.a. øget brug af Netlydbog og Filmstriben.⁶

Figur 12: Brug af elektroniske ressourcer

Sagt om biblioteket

“ Vi er meget tilfredse med det, de har. Man får meget for skatten. Der har også været en skipperlabskovstur med Jesper Wung-Sung. Vi hører mange lydbøger fra biblioteket, især om vinteren.

Mand og kvinde, 66 år
– brugere

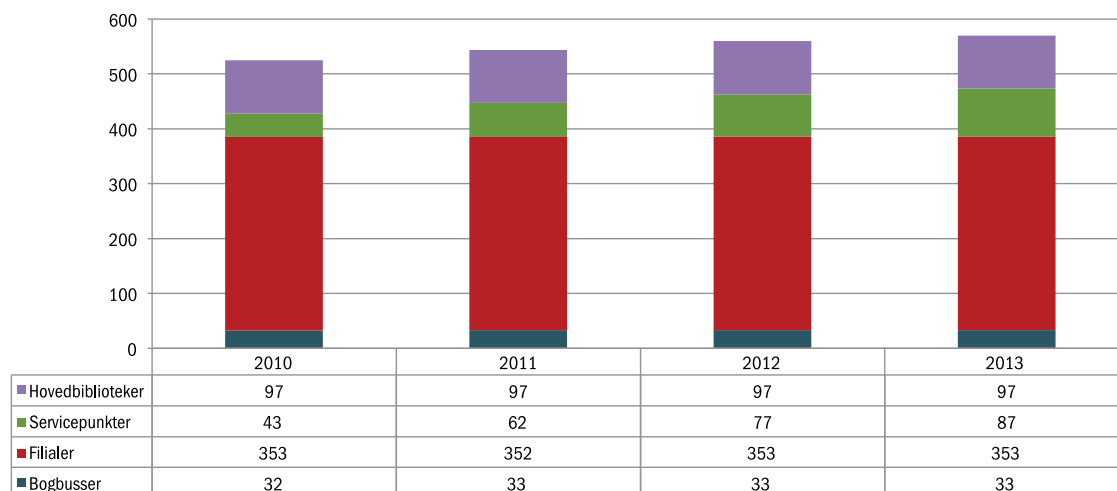
06

DE FYSISKE RAMMER

De seneste år er præget af en konsolidering i antallet af biblioteker, se figur 13. Tallet var fra 2010 til 2013 uændret 483, heraf 353 filialer. Antallet af bogbusser steg med én fra 2010 til 2011 og har ligget stabilt siden. Derimod er der siden 2010 sket en stigning i antallet af servicepunkter fra 43 til 87. Et servicepunkt kan være en del af

f.eks. en butik og tilbyder begrænset biblioteksservice – især aflevering og udlån af bestilt materiale. Stigningen skal givetvis ses i sammenhæng med lukningen af biblioteksfilialer i årene før 2010, der har gjort afstanden til biblioteket længere for mange mennesker.

Figur 13: Folkebibliotekernes betjeningssteder

ÅBNE BIBLIOTEKER

Primo august 2014 er der 247 åbne biblioteker, hvor borgerne selv kan låse sig ind, når der ikke er betjening, se figur 14. Fem af disse biblioteker drives dog udelukkende af frivillige, fremgår det af Biblioteksbarometeret. 74 kommuner, altså tre ud af fire biblioteker, har ét eller flere åbne bibliotekssteder.

Til sammenligning havde kun 67 kommuner åbne biblioteker i 2010, så der har siden da været en stigning på 180 (268 %). Alene fra 2013 til primo august 2014 steg antallet med 52 (27 %).

Et åbent bibliotek har ud over den normale, betjente åbningstid, et tidsrum, hvor borgerne ved hjælp af deres lånerkort selv kan låse sig ind på biblioteket og benytte sig af dets tilbud. Der vil ofte være tale om de tidlige morgentimer, aftentimerne og weekenden. Der vil hyppigt være adgang alle ugens dage mellem kl. 8 og 22.

Læs mere om åbne biblioteker og se Danmarkskort med angivelse af åbne biblioteker på Kulturstyrelsens hjemmeside:

www.kulturstyrelsen.dk/index.php?id=19079

■ CASE

OPLEVELSER PÅ DE ÅBNE BIBLIOTEKER

Case fra Udviklingspuljen for folke- og skolebiblioteker 2012

Bibliotekerne forsøger at finde nye måder at præsentere og formidle materialerne på i de åbne biblioteker. Selv om der ikke altid er betjening, skal bibliotekerne være inspirerende og indbydende. I Region Nordjylland har man systematisk eksperimenteret med 6 nye og brugerinvolverende metoder til formidling: bruger til bruger, afstemninger, tests og konkurrencer, kreative aktiviteter, fysiske og sanselige aktiviteter og rumlige aktiviteter. Det blev til i alt 30 forskellige aktiviteter, der er beskrevet i et idékatalog. Ingen af ideerne kræver mere end en times forberedelse og koster mere end 200 kr. Brugere deltager aktivt i nogle af aktiviteterne, f.eks. "Forbrænd et stykke chokolade", hvor brugerne inviteres til at tage en tur på en spinningcykel for at forbrænde så mange kalorier, som er indeholdt i et stykke chokolade lagt frem af biblioteket.

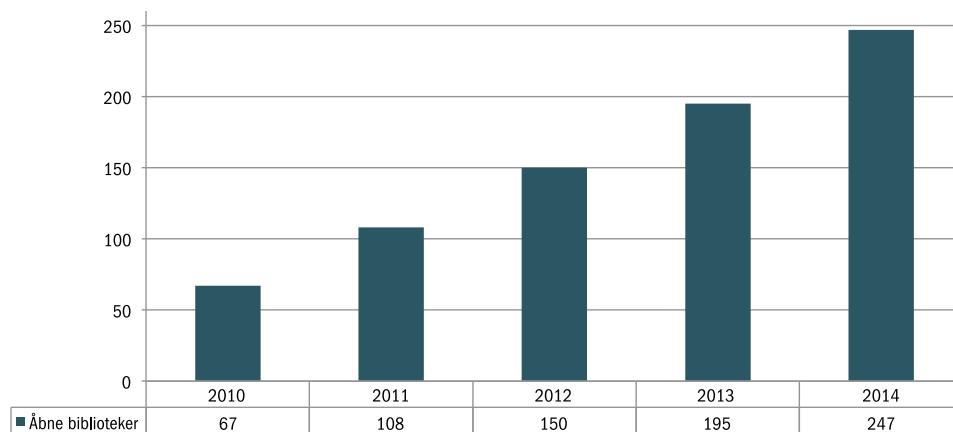
Læs mere på:

<http://projekter.bibliotekogmedier.dk/projekt/oplevelser-pa-de-abne-biblioteker>

Brønderslev Bibliotek

Figur 14: Antal af åbne biblioteker

Kilde: Kulturstyrelsen

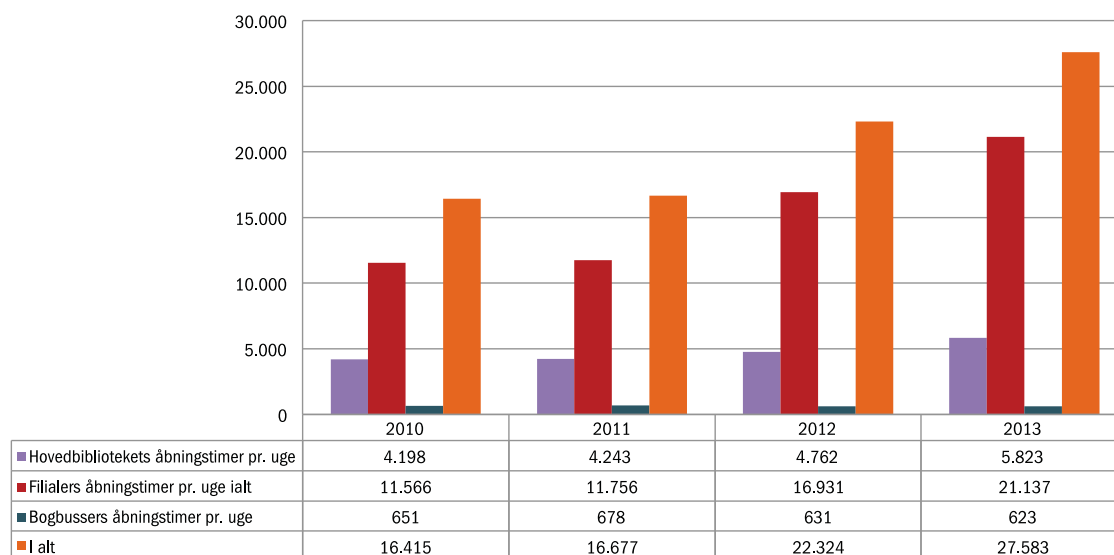

ÅBNINGSTIMER

Folkebibliotekernes samlede åbningstid var i 2013 på 27.583 ugentlige timer mod 16.415 i 2010. Tallet er steget hvert af årene siden 2010 – især på grund af stigningen af antal åbne biblioteker. I undersøgelsen *Fremtidens Biblioteker* udgivet af

Danmarks Biblioteksforening i foråret 2014 giver brugerne udtryk for, at de er glade for de åbne biblioteker, fordi de kan komme på det tidspunkt, der passer dem bedst.

Figur 15: Åbningstimer pr. uge på folkebibliotekerne

Sagt om biblioteket

“Hvad er det lige, vi siger med vores indgang og skranke-område? Det er i hvert fald ingen flot vestibule, mere et vindfang. Min drøm er, at vi kunne sige meget mere velkommen allerede dér.

Kvinde, 57 år
– ansat på biblioteket

NYE FYSISKE RAMMER

Der er i disse år vækst i byggeri og ombygning på biblioteksområdet. Inden for de seneste to år er der i 12 kommuner bygget helt nye biblioteker, eller eksisterende bygninger er bygget om til biblioteker. Herudover har 28 kommuner bygget om i et allerede etableret bibliotek, og 65 kommuner har nyindrettet et bibliotek.

Planer om ændringer

Ændringerne i bibliotekernes fysiske rammer ser ud til at fortsætte. Ifølge Biblioteksbarometeret har 12 kommuner planer om at bygge nyt bibliotek, mens 23 kommuner har planer om ombygning. 11 kommuner planlægger at bygge til eksisterende biblioteker, og 50 kommuner har planer om nyindretning.

De mange fysiske ændringer i bibliotekernes rammer skal ses i lyset af bibliotekernes ændrede vilkår i et stadig mere digitalt samfund, hvor antallet af medarbejdere til manuelle opgaver til gengæld er faldende. F.eks. fremgår det af besvarelserne i Biblioteksbarometeret, at alle kommuner nu bruger selvbetjeningsautomater til udlån og aflevering, og 24 kommuner anvender sorteringsanlæg for afleverede materialer.

Bibliotekernes behov for at ændre i den fysiske indretning påvirkes også af det stigende antal åbne biblioteker og af behovet for plads til læringsaktiviteter og arrangementer samt plads til, at brugerne kan læse, studere eller blot hænge ud og lade sig inspirere.

MODELPROGRAM FOR FOLKEBIBLIOTEKER – NYT LIV I BIBLIOTEKET

Projekt Modelprogram for folkebiblioteker er styrelsens største satsning i forbindelse med udvikling af bibliotekernes fysiske rum.

Programmet, der er udviklet i samarbejde med Realdania, giver innovative bud på, hvordan det moderne bibliotek kan bidrage til byudvikling, og hvordan bibliotekets fysiske rammer kan udvikles, så de bedst muligt understøtter bibliotekernes nye roller. Det er sket ved at præsentere designudfordringer for samspil mellem rum og funktion som inspiration til biblioteksbyggeri og nyindretning.

Modelprogrammet blev lanceret i efteråret 2013 og udvikles fortsat af Kulturstyrelsen. Stor international interesse har givet anledning til stiftelsen af en international pris, Public Library of the Year. Prisen er i 2014 sponsoreret af Schmidt Hammer Lassen Architects.

Læs mere på Modelprogram for folkebibliotekers eget site: <http://modelprogrammer.kulturstyrelsen.dk>

Public Library of The Year Award 2014 gik til Craigieburn Library, Hume City, Victoria i Australien, som er tegnet af arkitekten Francis-Jones Morehen Thorp. Foto: Francis-Jones Morehen Thorp

07

RESSOURCER

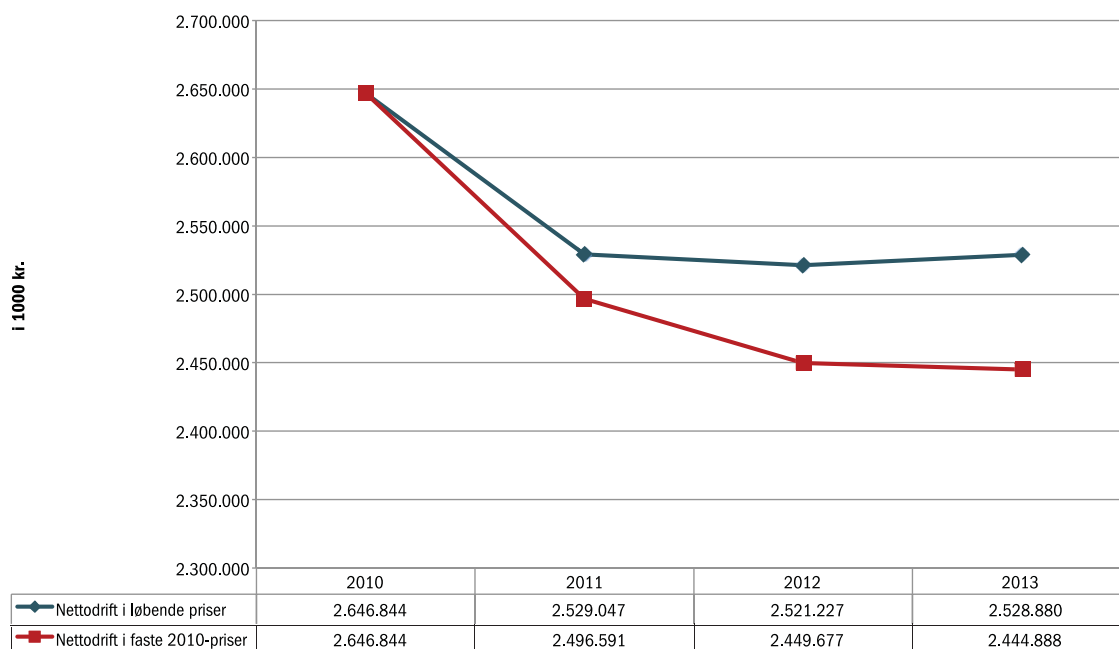
■ Folkebibliotekernes ressourcer kan aflæses i deres nettodriftsudgifter. De vises her både i løbende og faste priser, og fokus er især på udgifter til materialer og personale. Desuden indgår bibliotekernes indtægter i det samlede ressourcebillede.

Af figur 16 fremgår det, at bibliotekernes nettodriftsudgifter i 2010 udgjorde 2,6 mio. kr. og 2,5 mio. kr. i 2011. Efter faldet fra 2010 til 2011 i løbende priser ser bibliotekernes økonomi nu ud til have stabili-

seret sig på samme niveau som i 2011. Kommunerne anvender dog ikke nødvendigvis de samme opgørelsesprincipper, hvorfor konklusionen er usikker.

Faldet fra 2010 til 2012 kan aflæses både i løbende og faste priser og udgør henholdsvis 5 % og 6 %. Fra 2012 kan der registreres en lille stigning i løbende priser på 7,6 mio. kr. (0,3 %). Omsat til faste priser viser stigningen sig imidlertid at udgøre et mindre fald på 0,2 %.

Figur 16: Folkebibliotekernes nettodriftsudgifter

MATERIALEUDGIFTER

Folkebibliotekernes udgifter til materialer er beregnet i faste priser. Udviklingen er fordelt på udgifter til bøger og serierpublicationer som den ene kategori. Den anden kategori er benævnt andre materialer og vedrører alle de øvrige materialeformer – herunder spil og film.

Figur 17 viser, at den generelle tendens er faldende materialeudgifter siden 2010, hvor der i løbende priser blev brugt knap 357 mio. kr. til materialer mod 333 mio. kr. i 2013. I faste 2010-priser udgør faldet i materialeudgifterne fra 2010 til 2013 35 mio. kr. (9,7 %). Det er således tydeligt, at bibliotekerne har haft en nedgang i deres materialeudgifter over de seneste fire år.

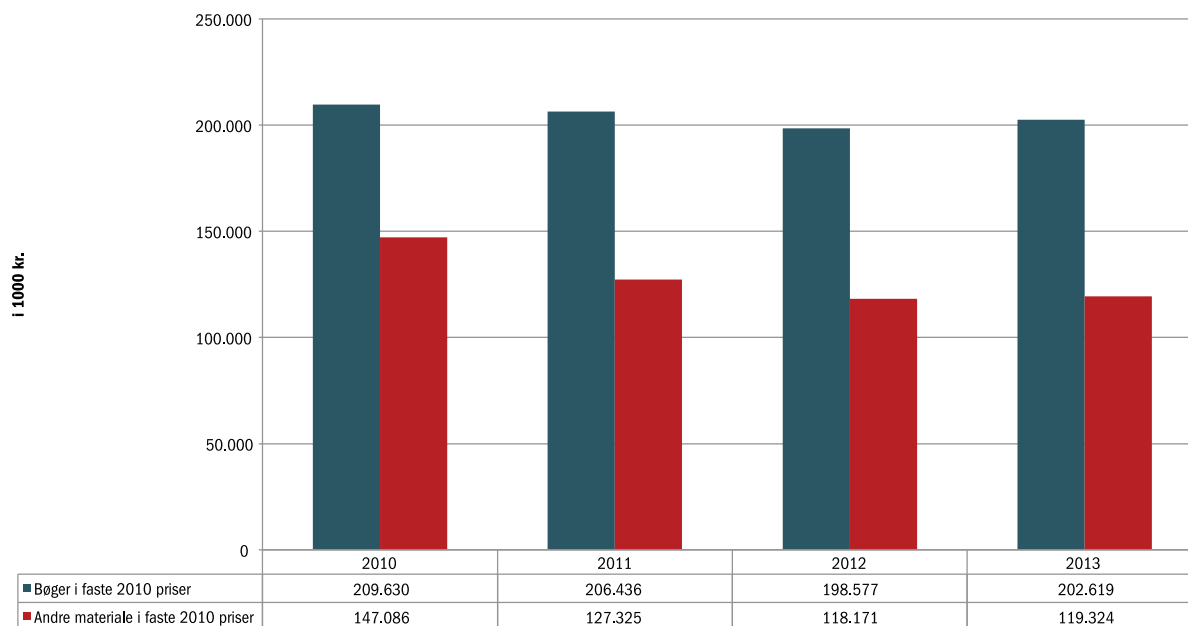
Et interessant aspekt vedrørende materialeudgifterne er fordelingen af udgifter til bøger og andre materialer.

I faste priser anvendtes 209,6 mio. kr. (59 %) af materialebudgettet til bøger og serierpublicationer i 2010. Denne procentdel steg fra 2012 til 2013, så der i 2013 blev brugt 202,6 mio. kr. (61 %) af materialekontoen på bøger. Sammenlignet med 2010 blev der dog i faste priser anvendt 3 % mindre til indkøb af bøger i 2013.

For indkøbet af andre materialer end bøger og serierpublicationer har der i alle årene siden 2010 været et fald. Fra i 2010 at have anvendt 147 mio. kr. på andre materialer brugte bibliotekerne i 2013 kun 119 mio. kr. – et markant fald på 19 %.

To tendenser spiller således sammen. Den ene er et forholdsvist stort fald i materialeudgifterne. Den anden er, at der i perioden er sket en omfordeling af materialeudgifterne fra andre materialer til bøger.

Figur 17: Folkebibliotekernes materialeudgifter 2010-2013

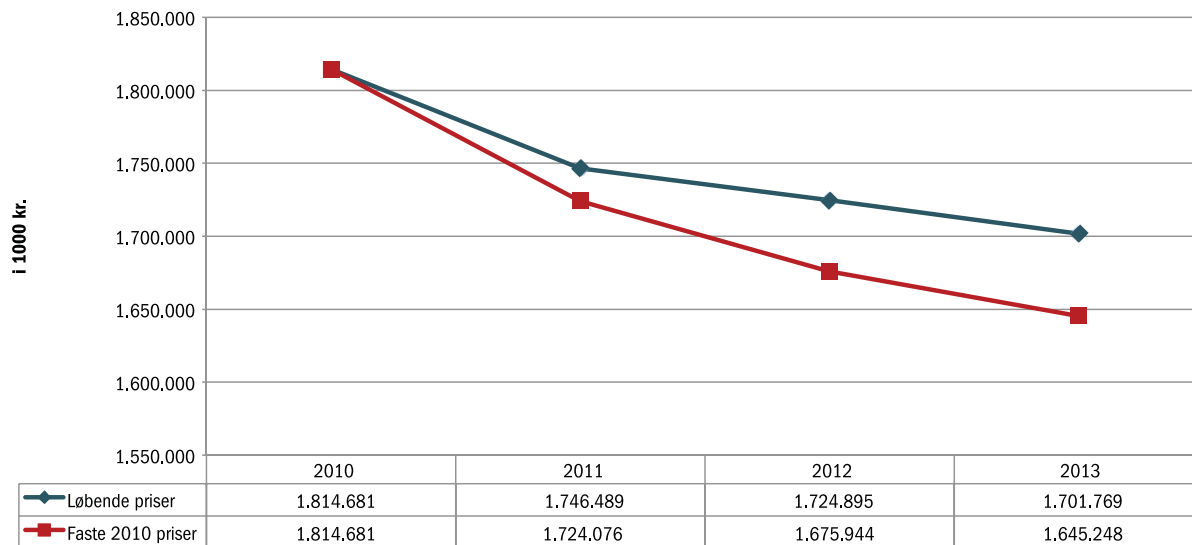

PERSONALEUDGIFTER

Figur 18 viser udviklingen i lønudgifterne fra 2010 til 2013. Tallene udviser også her en faldende tendens, idet lønudgifterne udgjorde 1,8 mia. kr. i

2010. Fra 2010 faldt lønudgifterne i faste 2010-priser til 1,7 mia. kr. (11 %) i 2013, et fald på 196 mio. kr. på landsbasis.

Figur 18: Folkebibliotekernes lønudgifter

FOLKEBIBLIOTEKERNES PERSONALE

I 2010 var der ansat i alt 4.489 årsværk i folkebibliotekerne. Det tal er i 2013 faldet med 10 % til 4.021. Der er store forskelle i udviklingsmønstret for de enkelte personalekategorier, se figur 19.

Øvrigt personale

Kategorien øvrigt personale, f.eks. betjente og rengøringspersonale, er faldet fra 410 til 345 i perioden, hvilket er en reduktion på næsten 16 %.

Assistenter

I 2010 udgjorde gruppen af assistenter med 1.790 ansatte 40 % af personalet. Siden da er antallet af assistenter faldet til blot 1.539 stillinger i 2013, hvilket i forhold til 2010 er en reduktion på 14 %. Andelen af assistenter udgør i 2013 38 % af de ansatte i folkebibliotekerne.

Øvrigt akademisk personale

I alt 177 ansatte var i 2010 grupperet som øvrigt akademisk personale. Denne kategori kom med i statistikken i 2007, fordi folkebibliotekerne i stigende grad ansætter kandidater fra enten Det Informationsvidenskabelige Akademi (IVA) på Kø-

benhavns Universitet eller fra andre højere læreanstalter. Gruppen er vokset med 18 årsværk til 195 i 2013, hvilket markerer en stigning på 11 % på blot 4 år.

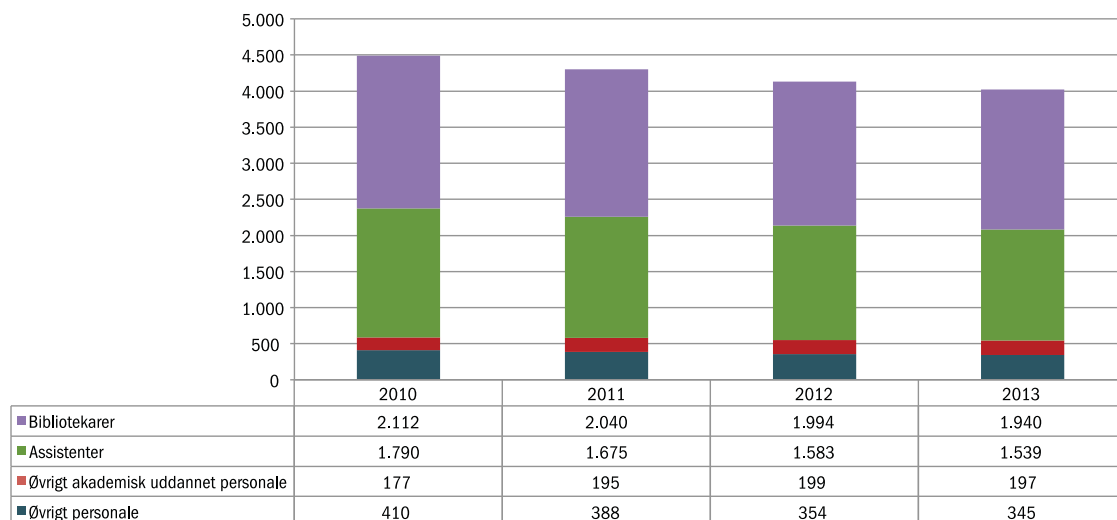
Bibliotekarer

Antallet af bibliotekarer udviser en svagt faldende tendens. I 2010 var der ansat 2.112 bibliotekarer, i 2013 1.940, et fald over 4 år på 172, svarende til 8 %. Bibliotekargruppen udgør dog stadig 48 % og er den største gruppe af ansatte på bibliotekerne. Antallet af ansatte bibliotekarer og øvrigt akademisk personale skal ses i sammenhæng, selv om øvrigt akademisk personale dog kun i lille grad har erstattet bibliotekarernes siden 2010.

Frivillige

Figur 20 viser udviklingen i den nye kategori af arbejdskraft på folkebibliotekerne, de frivillige. Oplysningerne er først indsamlet fra 2011 og er opdelt i to målinger. Den ene viser antallet af frivillige på bibliotekerne, altså personer og ikke årsværk. Den anden måling viser antallet af timer pr. uge, som de frivillige lægger på bibliotekerne.

Figur 19: Folkebibliotekernes personale

Antallet af frivillige er steget med 1.300 personer, (126 %) siden 2011. Antallet af timer er steget forholdsvis endnu mere med 276 %, en stigning på 4.378 timer i forhold til 2011. Antallet af timer omregnet til årsværk viser, at de frivillige samlet set lagde en arbejdsindsats svarende til 161 årsværk på bibliotekerne i 2013 mod 43 i 2011. Det helt store spring skete mellem 2012 og 2013, hvor antal årsværk steg fra 68 til 161. De frivillige udgjorde i 2013 3,6 % af det samlede personale på bibliotekerne.

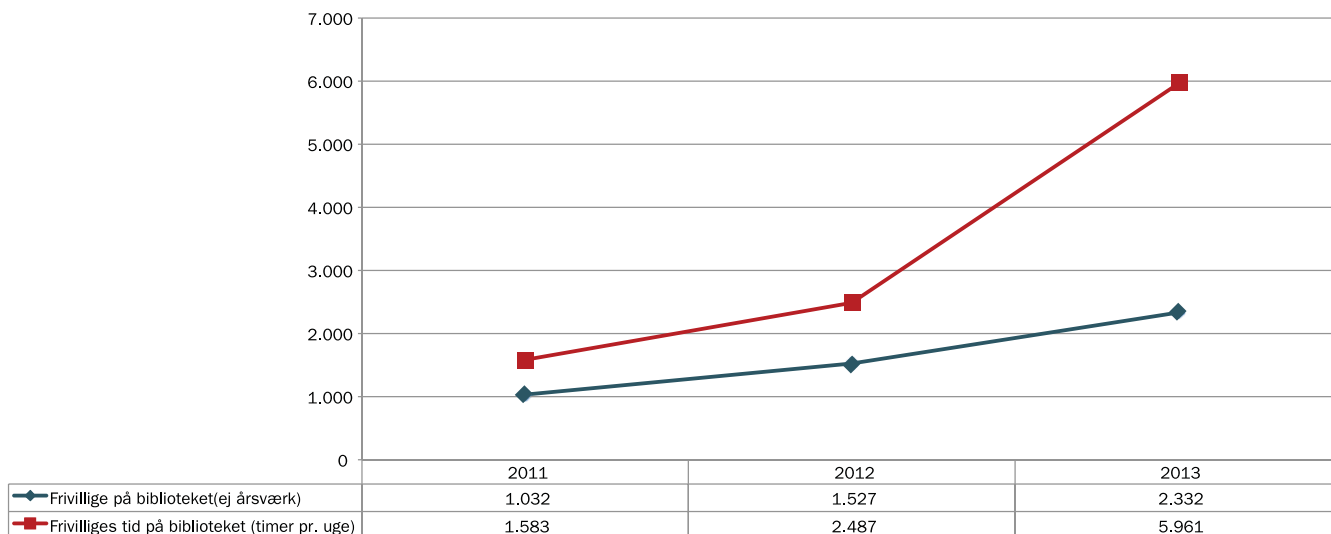
I løbet af perioden er personalesammensætningen ændret forholdsvis meget, men det er sket i små trin fra det ene år til det andet. Set over perioden fra 2010 til 2013 er det mest markante, at assistentgruppen er blevet reduceret en hel del. Ud-

viklingen i antallet af assistenter afspejler forhold i den teknologiske udvikling, idet en række af assistentgruppens opgaver til en vis grad er blevet automatiseret.

På samme måde indikerer kategorien øvrigt akademisk personale, at folkebibliotekerne har øget det uddannelsesmæssige niveau blandt personalet.

Det er desuden markant, at en ny gruppe, de frivillige, er ved at vinde indpas på bibliotekerne. Det er nærliggende at formode, at med reduktionen i ansat personale ville det ikke have været muligt for bibliotekerne at udvide deres tilbud i perioden 2010 – 2013 uden de frivillige. De er ofte it-hjælpere, lektiehjælpere og praktiske hjælpere ved arrangementer.

Figur 20: Frivillige på folkebibliotekerne

“ De gør et knaldhamrende godt arbejde! Jeg elsker den service, de giver her, og at jeg kan få lov til at være mig selv, ikke skal indrette mig efter en eller anden målgruppe.

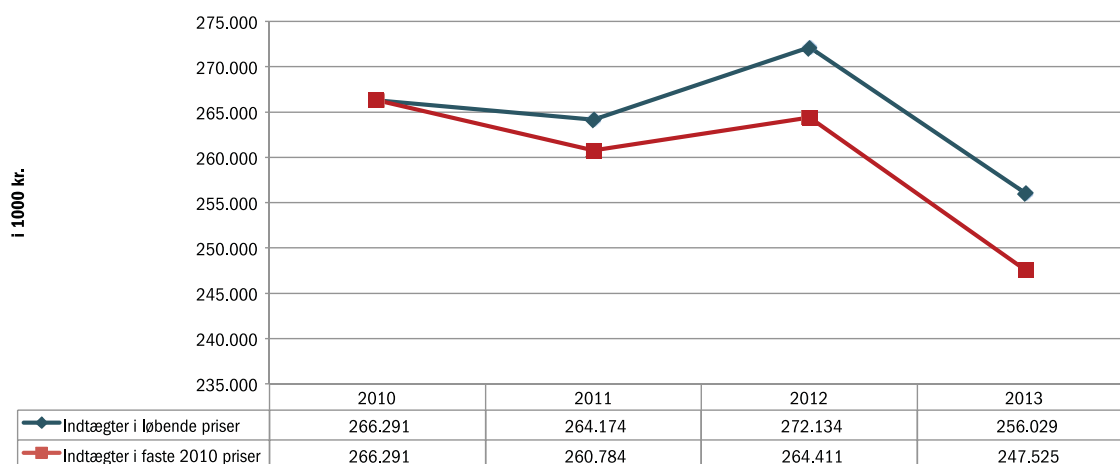
Mand, 19 år – biblioteksbruger

INDTÆGTER

Figur 21 viser udviklingen i folkebibliotekernes faste og løbende indtægter i perioden siden 2010. Det overordnede billede af folkebibliotekernes indtægter siden 2010 er, at der i perioden frem til 2013 var tale om et fald fra 266 mio. kr. til 256 mio. kr. i faste 2010 priser – dog med en midlertidig lille stigning i 2012. Indtægterne faldt i faste 2010-priser med 7 % fra 2010 til 2013, i løbende priser et fald på 4 %.

Indtægterne består af mange kilder. Der er tilskud fra fonde og puljemidler og andre indtægtskilder som arrangementer og gebyrer. Der er grund til at tro, at gebyrer for materialer, der er afleveret for sent, er faldet, fordi en meget stor del af bibliotekerne foretager varsling af brugerne før lånetidens ophør.

Figur 21: Folkebibliotekernes indtægter

¹ Netbib Nyhedsbrev, august 2014. <http://netbib.dk>

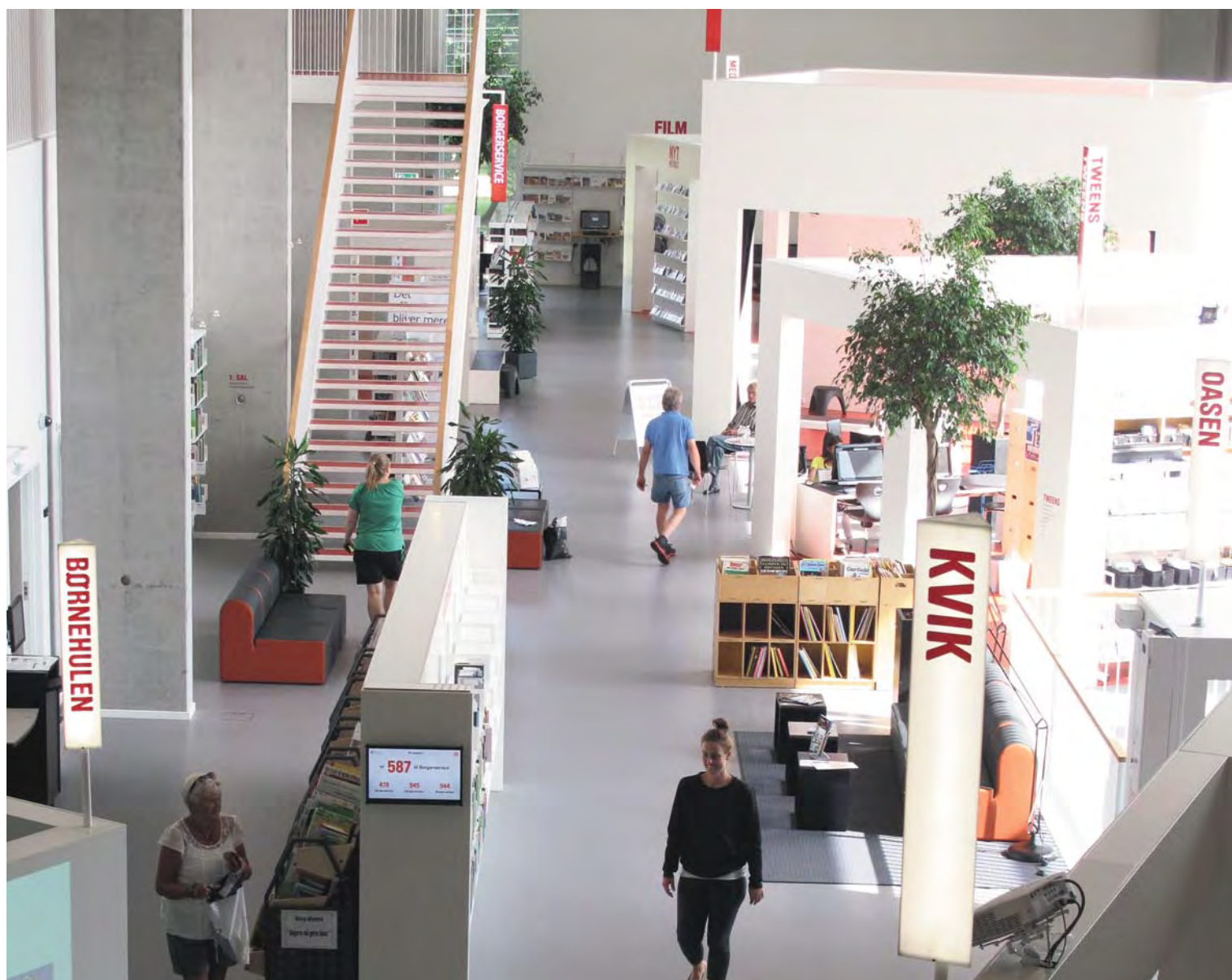
² DanmarksBiblioteksindex. <http://danmarksbiblioteksindex.dk>

³ *Fremtidens biblioteker: målgruppebaseret viden til biblioteksudvikling*. Udarbejdet af Moos-Bjerre Analyse. Tænk tanken Fremtidens Biblioteker, 2014. <http://fremtidensbiblioteker.dk>

⁴ *Folkebibliotekerne i vidensamfundet* Styrelsen for Bibliotek og Medier, 2010

⁵ Netbib Nyhedsbrev, november 2013. <http://netbib.dk>

⁶ Netbib statistik. <http://netbib.dk/statistik>

FOLKEBIBLIOTEKER I TAL 2013

Redaktion: Ann Poulsen, Gitte Smed og Ulla Kvist

Publiceret af Kulturstyrelsen september 2014

Publikationen kan hentes på
www.kulturstyrelsen.dk/publikationer

ISBN: 978-87-92681-35-5
Elektronisk ISBN: 978-87-92681-36-2

Grafisk produktion: Stæhr Grafisk
Tryk: C.S. Grafisk A/S

Foto bagside: Odense Centralbibliotek

FIND FLERE TAL OM BIBLIOTEKERNE: Danmarks Statistik og Biblioteksbarometeret for 2013 har mange flere oplysninger om bibliotekerne, som der ikke er plads til i denne publikation:

www.statistikbanken.dk/18

www.kulturstyrelsen.dk/bibliotek-og-medier/import/biblioteksomraadet/biblioteksstatistik/biblioteksbarometer/folkebiblioteker

LÆS MERE OM PROJEKTER MED TILSKUD FRA UDVIKLINGSPULJEN FOR FOLKE- OG SKOLEBIBLIOTEKER: I Projektbanken på Kulturstyrelsens hjemmeside ligger der beskrivelser og afsluttende rapporter på de mange projekter, der har fået tilskud fra Udviklingspuljen fra folke- og forskningsbibliotekerne. www.kulturstyrelsen.dk/institutioner/biblioteker/tilskud-og-puljer/projektbanken

LÆS MERE OM KULTURSTYRELSENS OPGAVER PÅ BIBLIOTEKSOMRÅDET: Kulturstyrelsen søger at underbygge bibliotekernes opgave med at støtte oplysning, uddannelse og forskning, som dækker læsning og læring, særlige tiltag med fokus på børn samt på tekniske værktøjer og infrastruktur, som kan støtte informationsforsyningen på bibliotekerne. Endelig fokuseres der på en fælles opgave med at markedsføre bibliotekerne og bibliotekernes tilbud samt på at danne fællesskab og samarbejde med organisationer og institutioner, som kan bidrage aktivt i forhold til biblioteksudviklingen.

www.kulturstyrelsen.dk/institutioner/biblioteker